

OD ZARYSU GEOGRAFII POWSZECHNEJ (ROZUMOWEJ) DO E-PODRĘCZNIKA

Autorzy: dr Maria Kucharska, mgr Jadwiga Kop, Uniwersytet Łódzki

KONGRES EDUKACJI GEOGRAFICZNEJ pt. "Społeczna rola edukacji geograficznej w Polsce – dziedzictwo, odpowiedzialność, przyszłość", Łódź, 14-16.10.2022 r.
Kongres finansowany jest ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki w ramach programu "Nauka dla Społeczeństwa", umowa nr Nds/542984/2021/2022 z dnia 02.05.2022 r.

PREZYDENT.PL

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

WYDZIAŁ NAUK
GEOGRAFICZNYCH
Uniwersytet Łódzki

BIBLIOTEKA
Uniwersytetu
Łódzkiego

Opracowanie merytoryczne: Maria Kucharska, Jadwiga Kop
Opracowanie graficzne: Beata Gamrowska

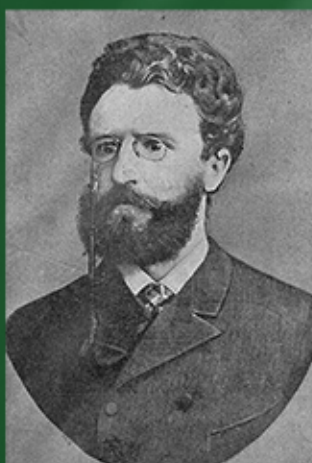
Wacław Natkowski

„Zarys geografii powszechnej (rozumowej)”

„Geografia wyprowadza myśl ludzką z ciasnoty i jednostronności zaścianka, otwiera szerokie horyzonty porównawcze” (W. Natkowski)

Wacław Natkowski (1851–1911) – piszą o nim pionier i ojciec polskiej dydaktyki geografii.

Studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim i Uniwersytecie w Lipsku, gdzie poznał poglądy najlepszych geografów tamtej epoki, co wpłynęło na jego sposób pojmowania geografii jako nauki i przedmiotu szkolnego. Od 1880 r. pracował jako nauczyciel geografii w Warszawie w prywatnych szkołach. Samotnie, bez wsparcia finansowego i zaplecza naukowego, opracował około 400 prac z dziedziny geografii, w tym nowatorskie podręczniki geografii i i podręczniki szkolne. Stworzył podstawy nauczania geografii opartego na obserwacji i wykazywaniu związków przyczynowo-skutkowych. Swoje nowatorskie poglądy przedstawił w „Zarysie metodyki geografii”. Podręcznik ten był i jest inspiracją dla wielu pokoleń nauczycieli i dydaktyków geografii.

Opis podręcznika – cytaty W. Natkowskiego:

„podręcznik na pierwszym planie stawia związek przyczynowy między faktami”,

„poszczególne fakty powinny być nie celem, lecz środkiem: służyć jako ilustracje, jako dowody pewnych ogólnych praw naukowych”,

„aby „nauczyć ucznia rozumować, myśleć geograficznie, wyrażenia takie jak: dlatego, ponieważ, a zatem, a więc, z powodu powinny się często powtarzać”,

„geografia kształci zdolność kojarzenia, upatrywania podobieństw (analogii) i różnic, odnajdywania związków między najodleglejszymi, na pozór obcymi zjawiskami, zdolność tę nazywamy zmysłem geograficznym”,

Zarys geografii powszechnej (rozumowej)

We wstępie autor wyjaśnia, czym jest geografia; „jest to nauka, która nie tylko opisuje Ziemię, ale ją bada, tzn. oprócz pytań „co jest” i „jak jest”, stawia sobie pytanie „dlaczego tak jest”, czyli szuka przyczyn”:

podręcznik dla samouków – tekst prowadzi odbiorcę tak, jakby uczestniczył on w lekcji geografii,

ukazywał się w częściach co dwa tygodnie w ramach Przeglądu Pedagogicznego – od grudnia 1886 r. do marca 1888 r.

Podręcznik składa się z dwóch części:

Część I – Geografija ogólna

pokazuje Ziemię jako ciało niebieskie,

przedstawia nowatorski, syntetyczny kurs geografii fizycznej, ogranicza nazwy własne, wprowadza pojęcia, zależności i prawidłowości,

wprowadza geografję człowieka – „geografję antropologiczną”.

Część II – Geografija szczegółowa

geografia regionalna świata - stanowi ⅓ treści podręcznika,

przedstawia regiony fizyczno-geograficzne świata, najwięcej uwagi poświęca Europie.

SPIS KRAJOWY.	
CZĘŚĆ I Geografija Ogólna.	
Wstęp	1
Podział I. Geografija Astronomiczna.	1
1) Kształt Ziemi	1
2) Siła ciężkości	1
3) Ciężar właściwy	1
4) Ciężar właściwy	1
5) Ciężar właściwy	1
6) Ciężar właściwy	1
7) Ciężar właściwy	1
8) Ciężar właściwy	1
9) Ciężar właściwy	1
10) Ciężar właściwy	1
11) Ciężar właściwy	1
12) Ciężar właściwy	1
13) Ciężar właściwy	1
14) Ciężar właściwy	1
15) Ciężar właściwy	1
16) Ciężar właściwy	1
17) Ciężar właściwy	1
18) Ciężar właściwy	1
19) Ciężar właściwy	1
20) Ciężar właściwy	1
21) Ciężar właściwy	1
22) Ciężar właściwy	1
23) Ciężar właściwy	1
24) Ciężar właściwy	1
25) Ciężar właściwy	1
26) Ciężar właściwy	1
27) Ciężar właściwy	1
28) Ciężar właściwy	1
29) Ciężar właściwy	1
30) Ciężar właściwy	1
31) Ciężar właściwy	1
32) Ciężar właściwy	1
33) Ciężar właściwy	1
34) Ciężar właściwy	1
35) Ciężar właściwy	1
36) Ciężar właściwy	1
37) Ciężar właściwy	1
38) Ciężar właściwy	1
39) Ciężar właściwy	1
40) Ciężar właściwy	1
41) Ciężar właściwy	1
42) Ciężar właściwy	1
43) Ciężar właściwy	1
44) Ciężar właściwy	1
45) Ciężar właściwy	1
46) Ciężar właściwy	1
47) Ciężar właściwy	1
48) Ciężar właściwy	1
49) Ciężar właściwy	1
50) Ciężar właściwy	1
51) Ciężar właściwy	1
52) Ciężar właściwy	1
53) Ciężar właściwy	1
54) Ciężar właściwy	1
55) Ciężar właściwy	1
56) Ciężar właściwy	1
57) Ciężar właściwy	1
58) Ciężar właściwy	1
59) Ciężar właściwy	1
60) Ciężar właściwy	1
61) Ciężar właściwy	1
62) Ciężar właściwy	1
63) Ciężar właściwy	1
64) Ciężar właściwy	1
65) Ciężar właściwy	1
66) Ciężar właściwy	1
67) Ciężar właściwy	1
68) Ciężar właściwy	1
69) Ciężar właściwy	1
70) Ciężar właściwy	1
71) Ciężar właściwy	1
72) Ciężar właściwy	1
73) Ciężar właściwy	1
74) Ciężar właściwy	1
75) Ciężar właściwy	1
76) Ciężar właściwy	1
77) Ciężar właściwy	1
78) Ciężar właściwy	1
79) Ciężar właściwy	1
80) Ciężar właściwy	1
81) Ciężar właściwy	1
82) Ciężar właściwy	1
83) Ciężar właściwy	1
84) Ciężar właściwy	1
85) Ciężar właściwy	1
86) Ciężar właściwy	1
87) Ciężar właściwy	1
88) Ciężar właściwy	1
89) Ciężar właściwy	1
90) Ciężar właściwy	1
91) Ciężar właściwy	1
92) Ciężar właściwy	1
93) Ciężar właściwy	1
94) Ciężar właściwy	1
95) Ciężar właściwy	1
96) Ciężar właściwy	1
97) Ciężar właściwy	1
98) Ciężar właściwy	1
99) Ciężar właściwy	1
100) Ciężar właściwy	1

SPIS KRAJOWY.	
CZĘŚĆ II Geografija szczegółowa.	
Wstęp	1
Podział II. Geografija szczegółowa.	1
1) Kształt Ziemi	1
2) Siła ciężkości	1
3) Ciężar właściwy	1
4) Ciężar właściwy	1
5) Ciężar właściwy	1
6) Ciężar właściwy	1
7) Ciężar właściwy	1
8) Ciężar właściwy	1
9) Ciężar właściwy	1
10) Ciężar właściwy	1
11) Ciężar właściwy	1
12) Ciężar właściwy	1
13) Ciężar właściwy	1
14) Ciężar właściwy	1
15) Ciężar właściwy	1
16) Ciężar właściwy	1
17) Ciężar właściwy	1
18) Ciężar właściwy	1
19) Ciężar właściwy	1
20) Ciężar właściwy	1
21) Ciężar właściwy	1
22) Ciężar właściwy	1
23) Ciężar właściwy	1
24) Ciężar właściwy	1
25) Ciężar właściwy	1
26) Ciężar właściwy	1
27) Ciężar właściwy	1
28) Ciężar właściwy	1
29) Ciężar właściwy	1
30) Ciężar właściwy	1
31) Ciężar właściwy	1
32) Ciężar właściwy	1
33) Ciężar właściwy	1
34) Ciężar właściwy	1
35) Ciężar właściwy	1
36) Ciężar właściwy	1
37) Ciężar właściwy	1
38) Ciężar właściwy	1
39) Ciężar właściwy	1
40) Ciężar właściwy	1
41) Ciężar właściwy	1
42) Ciężar właściwy	1
43) Ciężar właściwy	1
44) Ciężar właściwy	1
45) Ciężar właściwy	1
46) Ciężar właściwy	1
47) Ciężar właściwy	1
48) Ciężar właściwy	1
49) Ciężar właściwy	1
50) Ciężar właściwy	1
51) Ciężar właściwy	1
52) Ciężar właściwy	1
53) Ciężar właściwy	1
54) Ciężar właściwy	1
55) Ciężar właściwy	1
56) Ciężar właściwy	1
57) Ciężar właściwy	1
58) Ciężar właściwy	1
59) Ciężar właściwy	1
60) Ciężar właściwy	1
61) Ciężar właściwy	1
62) Ciężar właściwy	1
63) Ciężar właściwy	1
64) Ciężar właściwy	1
65) Ciężar właściwy	1
66) Ciężar właściwy	1
67) Ciężar właściwy	1
68) Ciężar właściwy	1
69) Ciężar właściwy	1
70) Ciężar właściwy	1
71) Ciężar właściwy	1
72) Ciężar właściwy	1
73) Ciężar właściwy	1
74) Ciężar właściwy	1
75) Ciężar właściwy	1
76) Ciężar właściwy	1
77) Ciężar właściwy	1
78) Ciężar właściwy	1
79) Ciężar właściwy	1
80) Ciężar właściwy	1
81) Ciężar właściwy	1
82) Ciężar właściwy	1
83) Ciężar właściwy	1
84) Ciężar właściwy	1
85) Ciężar właściwy	1
86) Ciężar właściwy	1
87) Ciężar właściwy	1
88) Ciężar właściwy	1
89) Ciężar właściwy	1
90) Ciężar właściwy	1
91) Ciężar właściwy	1
92) Ciężar właściwy	1
93) Ciężar właściwy	1
94) Ciężar właściwy	1
95) Ciężar właściwy	1
96) Ciężar właściwy	1
97) Ciężar właściwy	1
98) Ciężar właściwy	1
99) Ciężar właściwy	1
100) Ciężar właściwy	1

opis wielu regionów wykazuje cechy układu dominantowego,
autor nie unika determinizmu, wykazuje silne i różnorodne związki między środowiskiem a życiem mieszkańców,
wykazuje wpływ położenia geograficznego regionu i cech ukształtowania powierzchni na inne cechy środowiska i działalność człowieka,
związki są przedstawione jasno i precyzyjnie; w kilku celnie dobranych słowach lub zdaniach,
podręcznik napisany jest pięknym, obrazowym językiem, pełnym porównań i odniesień do doświadczeń odbiorców,

dominacja tekstu, nieliczne zdjęcia i rysunki,

rysunki przemyślane; tekst odnosi się do ich treści,

rysunki wyjaśniające oświetlenie Ziemi są stosowane w wielu podręcznikach geografii.

Inne podręczniki autora

Zarys geografii powszechnej (poglądowej) – 1895
Zarys geografii powszechnej (rozumowej) – 1897
Geografia fizyczna – 1904
Zarys geografii rozumowej (gieologii) – 1907
Geografia malownicza – pięć tomów – 1902–1911
Zarys metodyki geografii – 1908

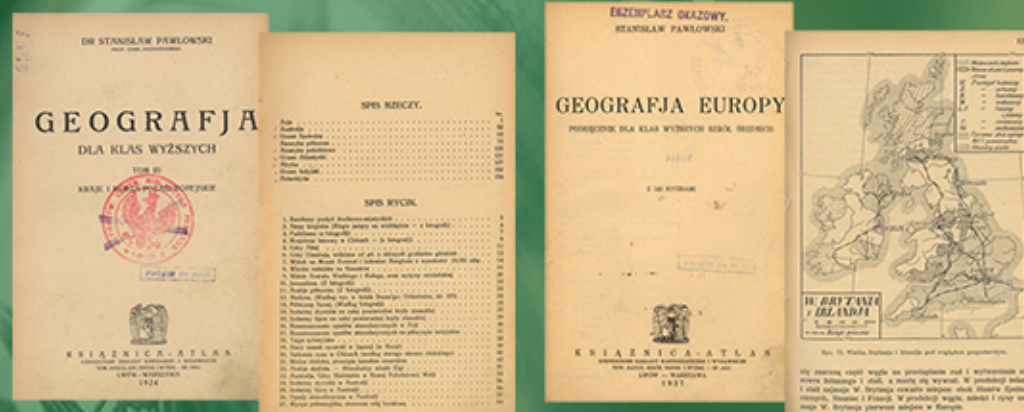
Dwudziestolecie międzywojenne

W okresie międzywojennym powszechne było łączenie pracy naukowej profesorów akademickich z nauczaniem w szkołach.

W latach 1919–1939 wydano około 60 szkolnych podręczników geografii, w tym sześć pełnych kompletów dla szkół powszechnych lub średnich napisanych przez ten sam zespół autorski.

Podręczniki publikowano w sześciu wydawnictwach oraz nakładem własnym autorów.

Stanisław Pawłowski
Profesor uniwersytetu w Poznaniu,
autor dziesięciu podręczników

W podręczniku zamieszczono szczegółowe mapy gospodarcze państw europejskich

Najważniejsze cechy podręczników:

- podręczniki pełniły głównie funkcję informacyjną,
- przeważa encyklopedyczny dobór treści z minimalnym wyjaśnianiem faktów i zjawisk,
- dominacja tekstu w postaci szczegółowych opisów informacyjnych,
- przewaga geografii regionalnej w ujęciu faktograficznym,
- w opisach poszczególnych regionów dominują elementy antropogeografii,
- znikoma ilość wiedzy z zakresu geografii gospodarczej.

Przykłady podręczników wydanych w okresie międzywojennym

Konstanty Bzowski
Nauczyciel – autor ośmiu podręczników

Podręcznik ilustrowany jest rysunkami opisywanych krajobrazów

Zdecydowana dominacja tekstu z bardzo szczegółowymi opisami informacyjnymi

W geografii regionalnej przeważają szczegółowe opisy informacyjne

Franciszek Bujak, Zbigniew Pazdro, Zdzisław Próchnicki, Stanisław Sobiński

Ludomir Sawicki – „Geografja”

Tradycyjny podręcznik z nowatorskimi elementami

Ludomir Sawicki (1884-1928) – profesor zwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego, podróżnik i wydawca, współzałożyciel Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Prowadził badania w zakresie geomorfologii i hydrografii oraz był twórcą polskiej szkoły antropogeografii. Autor pierwszego po I wojnie światowej, cyklu podręczników dla szkół powszechnych napisanych zgodnie z założeniami ówczesnej dydaktyki geografii.

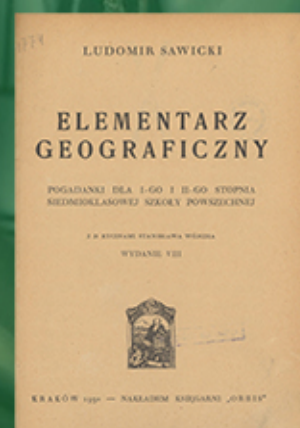
Podstawą wnioskowania jest rozległa,
nie tylko geograficzna wiedza

Podręcznik geografii regionalnej świata (Najważniejsze cechy podręcznika)

- wiedza geograficzna przedstawiona w postaci uporządkowanych opisów zjawisk i faktów,
- szczegółowo opisane rozmieszczenie obiektów w przestrzeni geograficznej, w tym: narodów, języków i wyznań,
- obok obcojęzycznych nazw geograficznych w nawiasie podana ich fonetyczna wymowa,
- tekst uzupełniony fotografiami i licznymi ciekawostkami, głównie etnograficznymi,
- brak zadań i ćwiczeń dla ucznia.

Fotografie innych podręczników i prac autora

Przed każdym rozdziałem zawarto polecenia dla ucznia odsyłające do:
- określonego rozdziału w podręczniku do niższej klasy,
- konkretnej mapy w atlasie.

W tekście zasygnalizowane są proste współzależności między warunkami przyrodniczymi i gospodarką człowieka.

Po raz pierwszy w podręczniku przedstawiono fotografie tego samego obiektu w różnych okresach rozwoju.

Pojawiają się częste odwołania tekstu do fotografii zamieszczonych w podręczniku.

Eugeniusz Romer – „Geografja”

Nowatorski podręcznik z pytaniamiowym układem treści

Eugeniusz Romer (1871–1954) – profesor Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie i Uniwersytetu Jagiellońskiego (po II wojnie światowej). Prowadził badania z zakresu klimatologii, hydrografii, geomorfologii, kartografii i metodyki nauczania. Równolegle z zatrudnieniem w UJK pracował we Lwowie w różnych typach szkół jako nauczyciel geografii. E. Romer był autorem pierwszego w Polsce podręcznika z pytaniamiowym układem treści i wzorcowego atlasu szkolnego, w którym rzeźbę przedstawił metodą poziomicową.

Po każdej serii pytań tekst porządkujący
zdobytą wiedzę

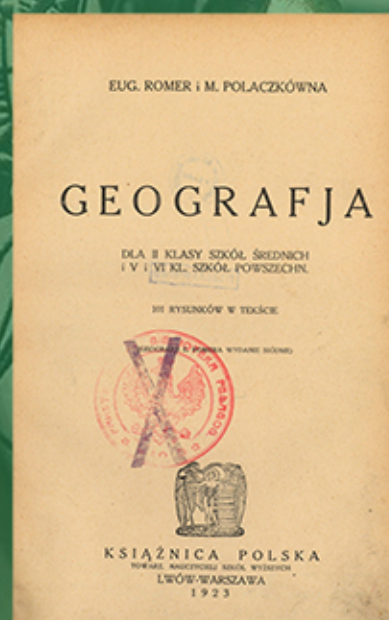
W kolejnej serii pytań wykorzystana jest wiedza
wcześniej uporządkowana w tekście podręcznika

Najważniejsze cechy podręcznika:

- wiedza geograficzna przedstawiona głównie za pomocą pytań i poleceń dla ucznia,
- odpowiadając na kolejne pytania uczeń „krok po kroku” poznaje nowe treści,
- polecenia i pytania zmuszają ucznia do samodzielnego poszukiwania wiedzy,
- szata graficzna bogata w schematyczne rysunki, mapy konturowe i fotografie.

Fotografie innych podręczników i prac autora

Pytania i polecenia są bardzo szczegółowe (dotyczą
małej „dawki” wiedzy)

Często obok pytań, w nawiasie, wskazane jest źródło,
z którego uczeń powinien skorzystać

Udzielenie odpowiedzi na postawione pytania wymaga od ucznia wcześniejszej:

- obserwacji bezpośredniej lub pośredniej,
- czytania treści map, rysunków, danych statystycznych, itp.

- wykorzystania posiadanych umiejętności i wiedzy.

Lata 1945–1962

Niewielka liczba podręczników, nieliczne peretki, wpływ ideologii marksistowskiej na dobór treści

- Ogółem wydano około 35 podręczników.
- W latach 1945–1947 powszechny brak podręczników – korzystano z podręczników wydanych przed wojną.
- Pierwsze nowe podręczniki ukazały się już w 1946 r.; w latach 1946–51 wydano 16 podręczników.
- Podręczniki wydawało głównie jedno wydawnictwo – Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych.
- Bardzo duża liczba wydań tego samego podręcznika – rekord to 12 wydań w opisywanym okresie.

Najważniejsze cechy podręczników wydanych w latach 1945–1962:

- dominacja treści z geografii fizycznej i regionalnej; wiele podręczników w pierwszym rozdziale uczy jak korzystać z mapy,
- podręczniki geografii Polski wycarowują słowem i oddają piękno polskiego krajobrazu oraz wychowują w duchu patriotyzmu,
- uboga szata graficzna, fotografie czarno-białe, niewiele map i rysunków,
- podręczniki zawierają głównie tekst opisowy i normatywny (narzucający uczniom poglądy), indoktrynacja polityczna uczniów jest świadomym działaniem władz oświatowych,
- wpływ ideologii marksistowskiej na dobór treści i sposób przekazywania wiedzy; podręczniki podlegają cenzurze politycznej.

Najstarsze podręczniki wydane w latach 1946–1949

Wybrane podręczniki

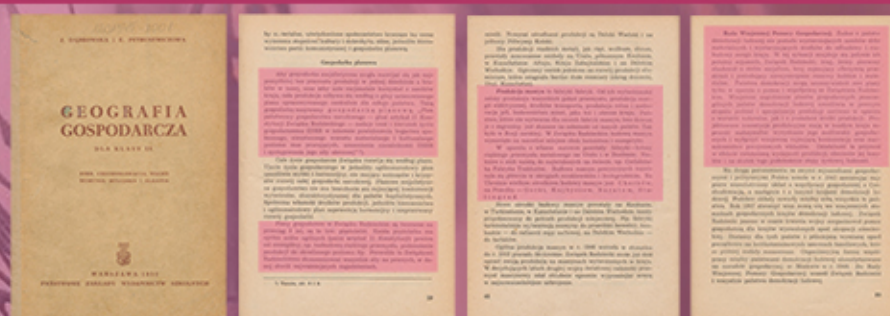
G. Wuttke – "Geografia dla klasy IV". Wydawnictwo PZWS, 1957

- Podręcznik jest przewodnikiem przygotowującym ucznia do przeprowadzenia samodzielnych obserwacji geograficznych.
- Autor wydziela polecenia do wykonania: w klasie oznacza je literą K, w domu – literą D i w terenie – literą W, co jest wskazówką dla nauczyciela, jak wdrażać uczniów do przeprowadzania obserwacji.
- Dużo uwagi autor poświęca ćwiczeniom w czytaniu mapy, które poprzedzone są wprowadzeniem podziałki, rysowaniem planów, poznawaniem znaków topograficznych, a kończą się wędrówkami po mapie.
- Podręcznik zawiera dużo serdeczności w stosunku do ucznia – autor bezpośrednio zwraca się do ucznia, konsekwentnie wdraża do obserwacji, pokazuje trudności w czytaniu mapy oraz zachęca do wytrwałości.
- Podręcznik przedstawia opisy krajobrazów Polski – ukazuje ich urok i piękno, zachęca do wędrówki i poznawania Polski i mądrze wychowuje.

J. Dąbrowska, E. Petrowiczowa – "Geografia gospodarcza dla klasy IX". Wydawnictwo PZWS, 1952

- Podręczniki do geografii regionalnej i ekonomicznej cechują się wyraźnym wpływem ideologii marksistowskiej na dobór treści, co jest szczególnie widoczne w podręcznikach napisanych w latach 1951–1956.
- Tekst przedstawiający gospodarkę planową przypomina broszurę propagandową, nie zawiera informacji geograficznych.
- Podręczniki wykazywały dominującą rolę przemysłu w gospodarce, zwłaszcza przemysłu ciężkiego.
- Teksty narzucają ocenę, przedstawiają korzyści współpracy między krajami RWP (Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej), podkreślają zasługi Związku Radzieckiego jako najważniejszego partnera gospodarczego i politycznego Polski.

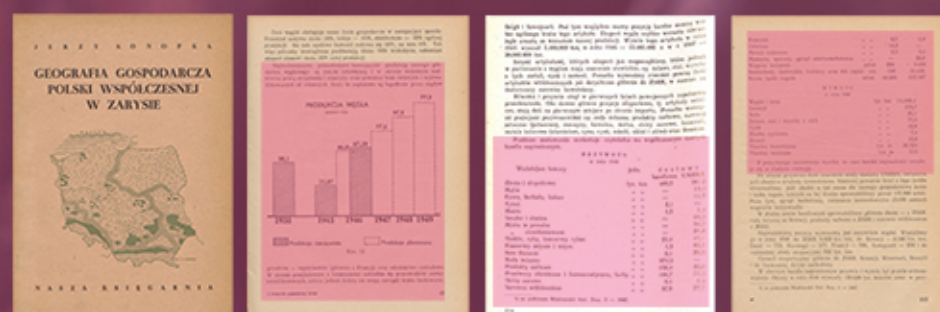
J. Staszewski – "Geografia dla klasy VII". Wydawnictwo PZWS, 1953

- Pierwszy podręcznik geografii regionalnej świata, który ukazał się w Polsce Ludowej.
- W opisie podręcznika autor przedstawia przyjętą zasadę doboru treści, która została sformułowana przez J. Barbaga – „Konieczne jest wydobyć najbardziej istotnych i charakterystycznych cech poszczególnych państw, przy równoczesnym jednak uwzględnieniu faktów, których znajomość stanowi niezbędne minimum wiedzy geograficznej”.
- Realizacja tematów dotyczących krajów Europy Środkowej jest nasączona treściami ideologii marksistowskiej; podręcznik pokazuje zwycięstwa człowieka nad przyrodą, opisując je w kategorii walki – człowiek ją ujarzmił, opanowuje i zdobywa.
- Uczeń ma utwierdzić się w przekonaniu o nieograniczonych możliwościach działań człowieka np. przy zagospodarowaniu Syberii.

J. Konopka – "Geografia gospodarcza Polski współczesnej w zarysie". Wydawnictwo „Nasza Księgarnia”, 1948

- Podręcznik, który przedstawiał aktualne problemy polskiej gospodarki, tuż po zakończeniu II wojny światowej, rzetelnie je dokumentując danymi statystycznymi, wykresami i mapami.
- Autor analizuje zmiany zachodzące w polskiej gospodarce w oparciu o dane przedstawione na wykresach, bez narracji ideologicznej.
- Dokonuje analizy przyczyn utrudniających wzrost wydobycia węgla kamiennego.
- Ciekawe jest zestawienie dotyczące handlu zagranicznego Polski w roku 1946; na uwagę zasługują duże dostawy artykułów spożywczych, zwierząt i wagonów z UNRRA (Administracja Narodów Zjednoczonych do spraw Pomocy i Odbudowy) – zamieszczenie tych danych świadczy o solidnym warsztacie badawczym autora.

Maria Czeakańska – "Geografia Polski"

1951–1962, wydanie zmienione: 1963–1980

Podręcznik dla klasy VI

Podręcznik geografii Polski z dydaktycznym pazurem,
przetłumaczony m.in. na język japoński

OD "ZARYSU GEOGRAFII
POWSZECHNEJ (ROZUMOWEJ)"
DO E-PODRĘCZNIKA

Maria Czeakańska (1902–1991) – profesor Uniwersytetu A. Mickiewicza w Poznaniu, gdzie kierowała stworzonym przez siebie Zakładem Metodyki Geografii. Autorka 150. publikacji naukowych, głównie z dydaktyki geografii. Do najważniejszych należą: "Zarys metodyki geografii" i "Metodyka geografii a praktyka szkolna" oraz kilkunastu podręczników szkolnych.

Główne cechy podręcznika:

- głównym walorem podręcznika jest część regionalna "Krainy geograficzne Polski" ze względu na doskonały opis krain geograficznych,
- cechuje się różnorodnymi typami zadań dla uczniów; wiele zadań kształci umiejętności pracy z mapą,
- prezentuje nowatorskie pomysły dydaktyczne, kreatywne i odważne,
- wykazuje wpływ ideologii socjalistycznej na dobór i prezentację treści dotyczących gospodarki Polski.

Podręcznik ukazuje piękno polskich krajobrazów poprzez opis i ilustracje, ale też wyjaśnia ich genezę i wprowadza stosowne dla danej krainy wyjaśnienia i pojęcia

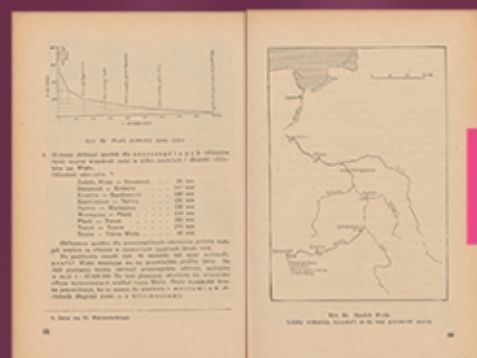
Wzorcowy dobór cech wyróżniających opisywane krainy – przeważa tekst wyjaśniający; opis krain geograficznych zawiera głównie dominujące cechy regionu (np. dla Niziny Śląskiej dominantę stanowi rolnictwo)

W podręczniku występują różne typy zadań:

Zadania wstępne – służą przypomnieniu wiadomości z poprzedniej klasy

Zadania do samodzielnej pracy uczniów na lekcji pozwalają na samodzielne poznawanie wiedzy i kształtowanie umiejętności

Zadania obliczeniowe

Opis grup etnicznych ludności przy wybranych krainach geograficznych np. górali w temacie Podhale i Pieniny

Wyraźny wpływ ideologii socjalistycznej na dobór treści omawianych w dziale "Gospodarka i ludność"; przemysł ciężki podstawą gospodarki Polski, opis planów gospodarczych, zalety państwowych i spółdzielczych gospodarstw rolnych

Dużo czarno-białych zdjęć; ładne i dobrej jakości zdjęcia polskich miast

Zadania doskonalące znajomość mapy; zadania kontrolne – w ciekawy sposób sprawdzające wiedzę i umiejętności

Atutem podręcznika są kreatywne i nowatorskie pomysły dydaktyczne wykorzystywane w późniejszych opracowaniach dydaktycznych; wiele zadań zawiera motyw podróży – należy do nich zadanie dla uczniów, aby rozpoznali węzły kolejowe na podstawie mapy z zaznaczonymi liniami kolejowymi

Inne podręczniki napisane przez autorkę:

"Geografia klasa V" (wspólnie z H. Radlicz-Rühlową);
"Geografia świata klasa VII" (wspólnie z H. Radlicz-Rühlową);
"Geografia. Europa i Azja" (wspólnie z H. Radlicz-Rühlową).

KONGRES EDUKACJI GEOGRAFICZNEJ pt. "Społeczna rola edukacji geograficznej w Polsce – dziedzictwo, odpowiedzialność, przyszłość", Łódź, 14-16.10.2022 r.
Kongres finansowany jest ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki w ramach programu "Nauka dla Społeczeństwa", umowa nr NdS/542984/2021/2022 z dnia 02.05.2022 r.

PREZYDENT.PL

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

WYDZIAŁ NAUK
GEOGRAFICZNYCH
Uniwersytet Łódzki

BIBLIOTEKA
Uniwersytetu
Łódzkiego

Opracowanie merytoryczne: Maria Kucharska, Jadwiga Kop
Opracowanie graficzne: Beata Gamrowska BUL

Halina Radlicz-Rühlowa

“Geografia ogólna” (1950–1966)

“Geografia fizyczna ogólna” (1970–1986)

Wyjątkowe podręczniki, przyjazne dla ucznia – obowiązywały w szkole przez 36 lat, 30 wydań

Halina Radlicz-Rühlowa (1905–1986) – absolwentka Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie studiowała geografię; asystentka na tej uczelni i nauczycielka. Podczas II wojny światowej brała udział w ruchu oporu i w tajnym nauczaniu. Po wojnie pracowała jako nauczycielka i dydaktyk geografii, działała w PTG i Komitecie Głównym Olimpiady Geograficznej. Autorka 20. szkolnych podręczników do geografii.

“Geografia ogólna”. Główne cechy podręcznika

- Podręcznik wyróżniający się wysokim poziomem wiedzy merytorycznej i nowatorskimi rozwiązaniami dydaktycznymi spośród innych podręczników tego okresu.
- W podręczniku dominuje tekst wyjaśniający, pokazujący prawidłowości oraz związki i zależności.
- Podręcznik pokazuje procesy geograficzne, ich uwarunkowania i przebieg.
- Podręcznik przyjazny dla ucznia ze względu na prosty język przekazu, logiczny układ treści, dobrane do tematu oraz poglądowe rysunki i mapy.

- Przemysłane opracowanie poszczególnych tematów i staranny dobór treści.
- Dominuje tekst wyjaśniający, ukazujący związki i zależności, co umożliwia uczniom poznanie i zrozumienie omawianych zagadnień.

- Nowatorskie pomysły na mapy i inne materiały graficzne, trafnie dobrane do tematu lekcji.
- Wiele z zamieszczonych ilustracji wykorzystano w późniejszych podręcznikach do geografii.

- Pytania i ćwiczenia kończące temat służą utrwaleniu najważniejszych wiadomości lub są instrukcją wykonania samodzielnych obserwacji przez uczniów.
- Każdy rozdział zakończony jest zestawem literatury uzupełniającej dla uczniów.

Atutem podręcznika jest ujęcie dynamiczne, pokazujące rozwój doliny rzecznej.

Ujęcie dynamiczne przedstawiające powstawanie atolu.

- Podręcznik przyjazny dla ucznia – logiczny układ treści, prosty język, jasność i zwięzłość przekazu.
- Tekst wyjaśniający – przedstawia fakty, związki i zależności oraz prawidłowości, tworzy trwałą strukturę wiedzy geograficznej.

Wykorzystanie map do wykazywania prawidłowości np. związku między występowaniem zagłębi węglowych w Europie a obszarem fałdowań hercyńskich.

- W podręczniku realizowana jest zasada poglądowości poprzez zestawienie fotografii i rysunku tego samego obiektu.
- Czarno-białe ilustracje, w ostatnich wydaniach do ilustracji został wprowadzony kolor niebieski.

Inne podręczniki autorstwa H. Radlicz-Rühlowej:

“Geologia i geografia fizyczna”, 1947, PZWS;
“Geografia dla klasy 5” (współautorstwo z M. Czeakańską), 1951;
“Geografia świata klasa VII” (współautorstwo z M. Czeakańską), 1965;
“Geografia dla I klas liceów ogólnokształcących i ekonomicznych” (współautorstwo z J. Gluzińskim), 1967;
“Geografia gospodarcza dla techników” (współnie z Z. Batorowiczem, J. Gluzińskim, Ł. Górecką, B. Prokopek), 1970.

“Geografia fizyczna ogólna”

KONGRES EDUKACJI GEOGRAFICZNEJ pt. “Społeczna rola edukacji geograficznej w Polsce – dziedzictwo, odpowiedzialność, przyszłość”, Łódź, 14-16.10.2022 r.
Kongres finansowany jest ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki w ramach programu “Nauka dla Społeczeństwa”, umowa nr Nd5/542984/2021/2022 z dnia 02.05.2022 r.

PREZYDENT.PL

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

WYDZIAŁ NAUK
GEOGRAFICZNYCH
Uniwersytet Łódzki

BIBLIOTEKA
Uniwersytetu
Łódzkiego

Opracowanie merytoryczne: Maria Kucharska, Jadwiga Kop
Opracowanie graficzne: Beata Gamrowska BUŁ

Józef Barbag, Michał Janiszewski

„Geografia Polski”

Tradycyjny podręcznik geografii Polski

Józef Barbag (1903–1982) – profesor Uniwersytetu Warszawskiego. Po ukończeniu studiów we Lwowie do 1939 roku pracował jako nauczyciel geografii w gimnazjum i liceum. W pracy naukowej specjalizował się w geografii regionalnej, geografii politycznej i metodyce nauczania geografii. Wieloletni redaktor naczelny czasopisma „Geografia w szkole”. Autor szkolnych podręczników geografii i współtwórca programów nauczania.

Michał Janiszewski (1901–1984) – docent, w latach 1961–1971, kierownik Zakładu Metodyki Nauczania Geografii UMCS w Lublinie. Kartograf, geograf regionalny i dydaktyk geografii oraz nauczyciel szkół średnich. Współautor podręczników szkolnych i uczniowskich zeszytów ćwiczeń. Autor atlasów i przeglądowych map ściennych.

Ćwiczenia i pytania najczęściej:
- zmuszają ucznia do operowania wiedzą zamieszczoną w podręczniku,
- kształtują umiejętności analizowania, porównywania i wnioskowania.

Cały rozdział dotyczący regionów geograficznych opiera się na własnych badaniach naukowych autora – M. Janiszewskiego

Najważniejsze cechy podręcznika:

- dominacja tekstu z bardzo dużą ilością szczegółowych informacji,
- większość rozdziałów zakończona pytaniami i ćwiczeniami dla ucznia,
- pierwszy szkolny podręcznik, w którym umieszczono charakterystykę regionów geograficznych.

Rozdział, w którym opisano regiony geograficzne rozpoczyna się podaniem zasad ich wydzielenia

Przeważa tekst wyjaśniający przyczyny i skutki opisywanych faktów

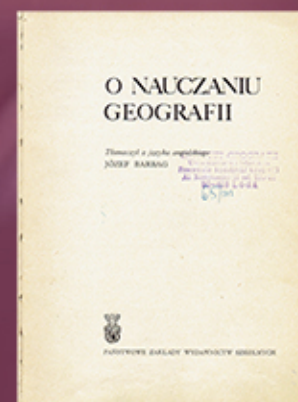
Charakterystyka regionów obejmuje szczegółowy opis jego granic i stanu zagospodarowania na tle warunków przyrodniczych

Tekst wyjaśniający uzupełniający szczegółowe informacje

Fotografie innych prac autorów

W tekście rozdziałów widoczne odwołania do niemal wszystkich map, rysunków i tabel umieszczonych w podręczniku

Lata 1963–1998

Czas tradycyjnych i nowatorskich koncepcji podręczników geografii

W latach 1963–1998 występują dwa wyraźnie różniące się okresy, tj. lata:

- 1963–1979 – kiedy podręczniki pisano według założeń przyjętych w poprzednim okresie, tj. w latach 1945–1962,
- 1980–1998 – w których przy pisaniu podręczników wykorzystano wyniki badań teoretycznych z dydaktyki geografii prowadzonych od lat 70. XX wieku.

W latach 1980–1998 w szkolnych podręcznikach geografii następuje:

- odchodzenie od nauczania pamięciowego przy równoczesnym wzroście ilości treści przydatnych w kształtowaniu umiejętności,
- przesunięcie „punktu ciężkości” geograficznego kształcenia z geografii fizycznej i regionalnej na zagadnienia ekonomiczno-społeczne. Nadrzędnym celem staje się kształcenie myślenia i aktywizacja uczniów.

W 1992 roku dokonano zmian w układzie treści programów szkolnych i wprowadzono możliwość wyboru podręcznika przez nauczyciela.

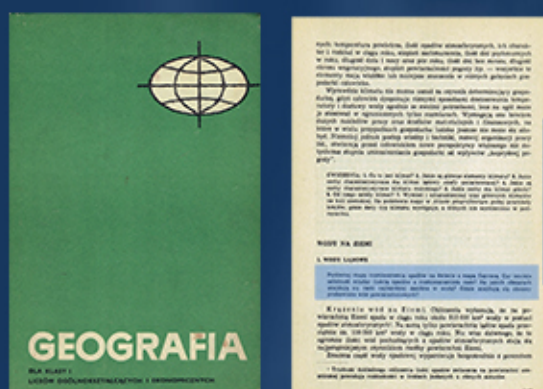
W latach 1963–1998 w sumie ukazało się około 60 nowych podręczników geografii, w tym w okresie:

- 1963–1979 – 12 tytułów opublikowanych w jednym wydawnictwie (PZWS),
- 1980–1998 – 48 podręczników napisanych dla sześciu wydawnictw.

Najważniejsze cechy podręczników wydanych w latach 1963–1979:

- zasadniczą formą przekazu szczegółowych wiadomości jest tekst,
- przeważa tekst opisowy z elementami opisów wyjaśniających,
- ilustracje częściowo pełnią rolę „ozdobników tekstu” niż są materiałem wykorzystywanym w kształceniu myślenia,
- większość rozdziałów zakończona ćwiczeniami dla ucznia.

J. Gluziński, H. Radlicz-Rühlowa – „Geografia”.
PZWS, Warszawa, 1967

Nowatorska koncepcja poleceń
poprzedzających rozdziały – kształtują
umiejętności formalne, np.: analizę,
porównywanie i wnioskowanie

Jerzy Gluziński – „Geografia gospodarcza świata”
PZWS, Warszawa, 1971

Tekst zawiera dużo szczegółowych
danych statystycznych ukazujących
gospodarcze zróżnicowanie regionów

Najważniejsze cechy podręczników wydanych w latach 1980–1998:

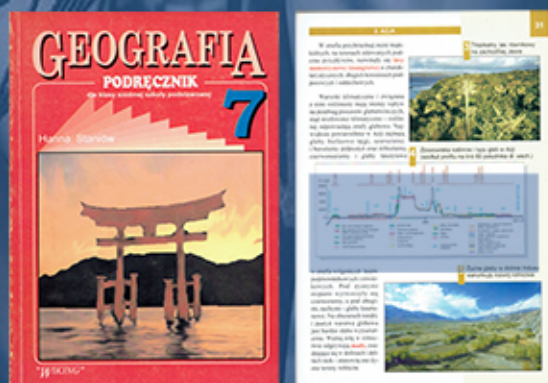
- podręczniki stają się wielofunkcyjne – obok informacyjnej zaczynają także pełnić inne funkcje, np. badawczą, samokształceniową,
- wprowadzana wiedza ma walory kształcące myślenie przyczynowo-skutkowe oraz jest przydatna w wyjaśnianiu procesów przyrodniczych, gospodarczych i społecznych,
- ograniczanie tekstu, m.in. przez zmniejszanie ilości faktów, na rzecz strony graficznej,
- wprowadza się podział rozdziałów na zwarte merytorycznie podrozdziały,
- duża ilość podręczników równoległych (do wyboru) skutkuje znaczną ilością nowatorskich rozwiązań dydaktycznych oraz wprowadzeniem zeszytów ćwiczeń, których celem nie jest tylko utrwalanie wiedzy, lecz przede wszystkim kształcenie myślenia.

Halina Powęska – „Geografia 6”. Nowa Era, Warszawa, 1997

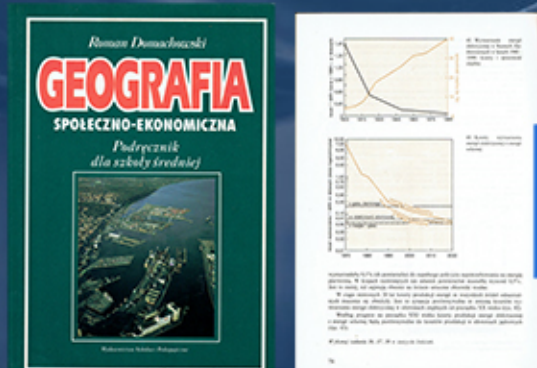
Część tekstu wyjaśniającego
zastąpiona rysunkiem

Hanna Staniów – „Geografia”.
Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, Wrocław 1996

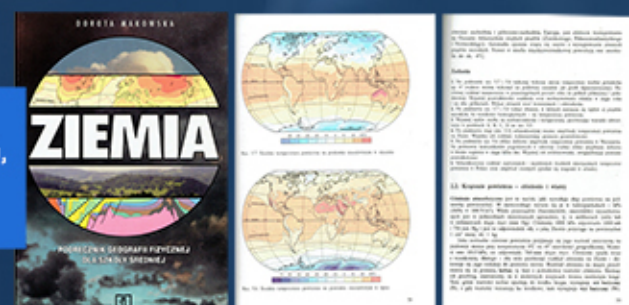
Rysunek ukazuje współzależności
przyczynowo-skutkowe

Roman Domachowski – „Geografia społeczno-ekonomiczna”.
WSiP, Warszawa, 1994

Ponad połowę treści podręcznika stanowią
wykresy i zestawienia statystyczne
wykorzystywane do rozwiązywania zadań
z zeszytu ćwiczeń

Celem zadań jest kształtowanie
różnorodnych umiejętności ucznia,
w oparciu o rysunki lub tekst
zamieszczony w rozdziale

Sławomir Piskorz, Stanisław Zajac

„Geografia 5. Krajobrazy Ziemi”

Podręcznik, w którym „stare treści” podano w nowej formie

Sławomir Piskorz – profesor Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Pierwszy w Polsce doktor i doktor habilitowany w zakresie dydaktyki geografii. Kierownik Zakładu Dydaktyki Geografii WSP (1982-2004). Wieloletni nauczyciel geografii szkół średnich. Autor ponad 160 publikacji z zakresu dydaktyki geografii. Współautor programów nauczania i podręczników szkolnych.

Polecenia dla ucznia poprzedzające charakterystykę krajobrazu zawsze nawiązują do mapy hipsometrycznej i krajobrazowej kontynentu

Stanisław Zajac (1938–2021) – doktor dydaktyki geografii, adiunkt Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie i wieloletni nauczyciel geografii w liceach ogólnokształcących. Autor ponad 120. publikacji, w tym 110. z dydaktyki geografii. Współautor programów nauczania i podręczników szkolnych.

W tekście szczegółowo opisano dominujące elementy krajobrazu

Najważniejsze cechy podręcznika (14 wydań):

- w dziale „Ziemia jako planeta” treści uporządkowano zgodnie z aktualnym stanem wiedzy, bez zbędnych uproszczeń stosowanych w podręcznikach wcześniej wydanych,
- pierwszy podręcznik do szkoły podstawowej, w którym długość i szerokość geograficzna są omawiane jako konsekwencje ruchów Ziemi,
- większość opisywanych krajobrazów ma formę wycieczki, w której uczestniczą uczniowie.

W opisach krajobrazów przeważa tekst wyjaśniający

Po raz pierwszy, na tym poziomie kształcenia wprowadzono analizę klimatogramów

Wprowadzane terminy są precyzyjnie wyjaśnione m.in. w oparciu o opisane w tekście ćwiczenia

W tekstach występują uproszczone opisy procesów kształtujących poszczególne składniki krajobrazu

Inne podręczniki i prace autorów

Wprowadzono termin „wysokość Słońca nad horyzontem” zamiast używanego do tej pory błędnego określenia „kąt padania promieni słonecznych”

Po raz pierwszy w podręczniku do szkoły podstawowej wprowadzono prawidłowe definicje pojęć, rezygnując z dotychczasowych błędnych uproszczeń

Wojciech Stankowski „Geografia fizyczna z geologią”

Podręcznik inny niż wszystkie dotychczasowe podręczniki geografii fizycznej

Wojciech Stankowski – profesor zwyczajny UAM w Poznaniu. Geomorfolog, geolog czwartorzędu i paleogeograf. Przewodniczący Zarządu Głównego PTG (1980–1983) oraz Komitetu Głównego Olimpiady Geograficznej i Nutologicznej (2000–2007). Autor ponad dwustu pięćdziesięciu publikacji.

Najważniejsze cechy podręcznika (14 wydań):

- pierwszy polski podręcznik geografii fizycznej, w którym uwzględniono założenia nowej koncepcji geograficznego kształcenia,
- zdecydowana większość rysunków, zadań i poleceń ma walory kształtujące myślenie i umiejętności ucznia,
- bardzo trudny dla ucznia, naukowy język tekstu i dobre poglądowe rysunki wymuszają na nauczyciela stosowanie aktywnych metod kształcenia.

Na marginesie stron przeniesiono:

Tytuły podrozdziałów

Definicje wprowadzanych terminów

Rysunki przedstawiające dodatkowe informacje

Zadania i polecenia dla ucznia

Zadania dla ucznia kształcą:

- umiejętności formalne, np.: opisu, porównywania, wnioskowania,
- umiejętność interpretacji różnych źródeł wiedzy geograficznej.

Pod rysunkami często jest umieszczony rozbudowany opis wyjaśniający

Wiele rysunków wymaga szczegółowej interpretacji w tekście rozdziału

Kolejne etapy procesów przyrodniczych często przedstawiane są za pomocą rysunków schematycznych

Schematyczne rysunki służą również przedstawieniu zmian rozmieszczenia w przestrzeni geograficznej oraz efektów złożonych procesów przyrodniczych

Bardzo duże walory dydaktyczne mają wykorzystywane do dziś rysunki ukazujące współzależności zachodzące w środowisku przyrodniczym

Cenne dla ucznia jest połączenie schematycznego rysunku z fotografią konkretnego obszaru

KONGRES EDUKACJI GEOGRAFICZNEJ pt. „Społeczna rola edukacji geograficznej w Polsce – dziedzictwo, odpowiedzialność, przyszłość”, Łódź, 14-16.10.2022 r.
Kongres finansowany jest ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki w ramach programu „Nauka dla Społeczeństwa”, umowa nr NdS/542984/2021/2022 z dnia 02.05.2022 r.

PREZYDENT.PL

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

WYDZIAŁ NAUK
GEOGRAFICZNYCH
Uniwersytet Łódzki

BIBLIOTEKA
Uniwersytetu
Łódzkiego

Opracowanie merytoryczne: Maria Kucharska, Jadwiga Kop
Opracowanie graficzne: Beata Gamrowska BUŁ

Jan Mordawski – "Geografia. Ameryka. Afryka. Australia i Oceania. Podręcznik dla klasy szóstej"

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1986.
Podręcznik, który stawia na samokształcenie uczniów i pracę z mapą

Jan Mordawski – doktor nauk geograficznych, dydaktyk, kierownik Pracowni Dydaktyki Geografii i Biologii Uniwersytetu Gdańskiego, wiceprzewodniczący Komitetu Okręgowego Olimpiady Geograficznej i Nautologicznej, działacz PTG, autor 75. publikacji, w tym dziewięciu podręczników. Zaangażowany w edukację regionalną, autor Geografii Województwa Gdańskiego

Barbara Golec, Marianna Nowak, Ewa Przesmycka – "Geografia. Europa, Azja. Klasa 7"

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1987
Podręcznik, który w opisie państw zawiera materiały ukazujące związki przyczynowo-skutkowe

Barbara Golec – nauczycielka geografii, współpracowała z Pracownią Dydaktyki Geografii UMCS w Lublinie – prowadziła praktyki dla studentów, współautorka kilku podręczników geografii.

Marianna Nowak – doktor nauk o Ziemi w zakresie dydaktyki geografii, kierownik Pracowni Dydaktyki Geografii UMCS w Lublinie, autorka 150. publikacji, w tym 50. podręczników i skryptów, poradników metodycznych i zeszytów ćwiczeń. Pracowała w PTG i Komitecie Głównym Olimpiady Geograficznej oraz w redakcji czasopisma "Geografia w szkole," rzeczoznawca MEN, brała udział w opracowaniu programów nauczania geografii.

Ewa Przesmycka – doktor nauk o Ziemi w zakresie geografii regionalnej, pracownik naukowy Zakładu Geografii Regionalnej, autorka wielu publikacji naukowych i haseł w Encyklopedii PWN, działała w PTG, prowadziła zajęcia dla nauczycieli w Ośrodku Metodycznym w Lublinie.

Najważniejsze cechy podręcznika:

- główną zaletą podręcznika jest wdrażanie ucznia do samodzielnego korzystania z różnych źródeł wiedzy,
- odpowiednio dobrane zadania są instrukcją dla ucznia, jak czytać mapy, analizować dane liczbowe,
- treści opisowe są materiałem uzupełniającym do samodzielnej pracy ucznia,
- konstrukcja poleceń naprowadza ucznia na samodzielne wskazanie charakterystycznych cech kontynentu lub omawianego kraju.

Główne cechy podręcznika:

- jako jeden z nielicznych podręczników do opisu regionów wprowadza zagadnienia z geografii społeczno-ekonomicznej, wyjaśniając je szeroko,
- charakterystyka państw ukazuje związki przyczynowo-skutkowe między środowiskiem przyrodniczym a działalnością gospodarczą człowieka, pokazane na odpowiednio dobranym materiale graficznym,
- różnorodny i bogaty materiał ilustracyjny – nowatorskie rozwiązania dydaktyczne map, diagramów i zestawień statystycznych.

W uwagach wstępnych określono zadania podręcznika – przekazywanie wiadomości i wdrożenie uczniów do samodzielnej pracy z wykorzystaniem różnych źródeł wiedzy

Wprowadzono oznaczenia różnych rodzajów zadań dla ucznia

Bezpośrednie zwracanie się do ucznia – zauważysz, zaobserwujesz

Podręcznik wprowadza instrukcje czytania różnych rodzajów map: klimatycznych, geologicznych, demograficznych przy stosownych tematach lekcji

Wprowadza pojęcie „izoterma”, pokazuje zasady wykreślenia mapy izoterm i zamieszcza zadania, jak czytać mapę temperatury powietrza w Polsce

Zadania zamieszczone są we wstępnej części podrozdziałów, przenikają się z tekstem informacyjnym i wyznaczają tok lekcji

Większość zadań odnosi się do mapy, wymaga umiejętności określenia położenia geograficznego i wnioskowania o cechach klimatu, porównywania

Polecenia są tak skonstruowane, by wykazać cechy charakterystyczne dla kontynentu

Opis państw koncentruje się na charakterystycznych cechach danego kraju – w Kanadzie jest to rolnictwo, wysoka produkcja i eksport zbóż oraz nierównomierne rozmieszczenie ludności

Doskonały pomysł dydaktyczny – na tle mapy Europy zamieszczono mapę Kanady, aby porównać wielkość powierzchni Kanady i Europy i wnioskować o cechach środowiska geograficznego Kanady

Przy omawianiu regionów dążono do budowania wiedzy ogólnej – tworzenia uogólnień i prawidłowości

Krótkie teksty koncentrują się na głównych cechach opisywanego kraju, wyjaśniając ich przyczyny

Polecenia wymagają od ucznia poszukiwań, dokonywania uogólnień i oceny

Uczeń zdobywa nie tylko wiedzę o danym kraju, ale nabywa też wiedzę ogólną, np. poznając Japonię, rozważa korzyści wyspiarskiego położenia kraju

Główne cechy środowiska omawianych państw i ich wpływ na gospodarkę przedstawiono na odpowiednio dobranych mapach

Polecenia zamieszczone pod mapami wskazują uczniowi związki przyczynowo-skutkowe, np. związek między wielkością opadów a rozmieszczeniem upraw i gęstością zaludnienia

Autorskie mapy spójne z tekstem, dają różnorodne możliwości ich wykorzystania do budowania wiedzy opartej na zrozumieniu, ustaleniu związków i zależności oraz prawidłowości

Podręcznik zawiera wiele materiałów statystycznych zebranych w tabelkach, diagramach i mapach

Inne podręczniki autora:

"Geografia 7". WSiP, 1981
"Geografia Polski. Klasa 8". WSiP, 1994
J. Mordawski, J. Makowski – "Ziemia we wszechświecie. Krajobrazy Ziemi. Klasa 5". WSiP, 1995
J. Mordawski, B. Wójcicki – "Geografia. Krajobrazy Polski. Klasa 4". WSiP, 1996
J. Mordawski, J. Makowski – "Geografia. Ziemia jako środowisko życia. Kontynenty i oceany. Podręcznik dla klasy VI". 1996
J. Mordawski, J. Makowski – "Planeta Ziemia. Gimnazjum I". Wydawnictwo Rozak, 1999
J. Mordawski, J. Makowski – "Planeta Ziemia. Geografia fizyczna i regionalna świata. Gimnazjum I". Wydawnictwo Rozak, 2001
"Geografia Polski. Gimnazjum III". Wydawnictwo Rozak, 2000
J. Mordawski, W. Wiecki – "Geografia i człowiek. Geografia 2. Zakres podstawowy". Wydawnictwo Pedagogiczne Operon, 2002

Inne podręczniki autorek:

Barbara Golec, Marianna Nowak – "Ameryka, Afryka, Oceania". WSiP, Warszawa, 1998
Barbara Golec, Marianna Nowak – "Geografia. Ziemia planetą życia. Klasa I gimnazjum". Wydawnictwo Muza Szkolna, Warszawa, 2000
Barbara Golec, Marianna Nowak – "Geografia. Na naszym lądzie. Klasa II gimnazjum". Wydawnictwo Muza Szkolna, Warszawa, 2001

Lata 1999–2017 – gimnazjum

Kolorowy zawrót głowy – rekordowa liczba wydawnictw i podręczników

W 1999 r. – w wyniku strukturalnej i systemowej reformy systemu oświaty – wprowadzono: 6-letnią szkołę podstawową, 3-letnie gimnazjum, 3-letnie liceum.

„Podstawę programową kształcenia ogólnego” potraktowano jako bazę dla autorskich programów kształcenia zamiast obowiązującego do tej pory jednego programu nauczania oraz dano nauczycielom możliwość wyboru dowolnego programu nauczania i podręcznika.

W 2008 r. przeprowadzono modyfikację reformy programowej – wprowadzono do podstawy programowej z geografii szczegółowy zapis wymagań w postaci celów operacyjnych;

Dla części uczniów liceum, podejmujących kształcenie w zakresie podstawowym, lekcje geografii kończyły się w klasie I, a geografia Polski była realizowana tylko w gimnazjum.

W latach 1999–2017 ukazało się ponad 60 nowych podręczników geografii do gimnazjum, wydanych w 20. seriach przez 13 wydawnictw.

Pojawiła się konkurencja – nieznane wcześniej na taką skalę zjawisko na rynku podręczników – jedno wydawnictwo wydawało dwie, a nawet trzy serie podręczników.

Przeprowadzone reformy w 1998 r. i 2008 r. stały się podstawą podziału opisywanego okresu na dwie części: lata 1999–2008 i lata 2009–2017.

Najważniejsze cechy podręczników wydanych w latach 1999–2008:

- odpowiedź na zbyt ogólną konstrukcję haseł podstawy programowej jest duża swoboda w doborze treści kształcenia i ogromne różnice między seriami podręczników,
- wprowadzenie do podręczników rozwiązań ułatwiających uczniom naukę w postaci: słowników, zadań dla ucznia, samoczeków, syntezy, zadań i testów sprawdzających,
- zastosowanie zasad personalizmu – bezpośredni sposób zwracania się do ucznia, ciekawe informacje, przyjazny język, rozwijanie geograficznych zainteresowań,
- bogata szata graficzna – ilustracje w niektórych podręcznikach stanowią ważne źródło wiedzy, w innych – są tylko ozdobnikami.

Jest to dla autorów podręczników „czas wielkich wyzwań”:

W której klasie uczyć geografii Polski; w niektórych seriach podręczników geografii Polski realizowano w klasie II, a w innych – w III klasie?

Jak realizować hasło podstawy programowej: „Globalne przemiany gospodarcze i społeczne na kontynentach i w wybranych państwach”: regionalnie – omawiając kontynenty i wybrane kraje – czy globalnie – odnosząc się do całego świata?

Przykłady serii podręczników napisanych w ujęciu regionalnym:

J. Mordawski, J. Makowski, M. Augustyniak – „GEOGRAFIA”. Wydawnictwo M. Rożak

W podręczniku do klasy I, po omówieniu zagadnień geografii fizycznej, przedstawiono kontynenty: Afrykę, Amerykę Północną i Południową, Australię i Antarktydę oraz wybrane państwa; odpowiednie mapy tematyczne podkreślają główne cechy kontynentów; gospodarka każdego omawianego państwa jest przedstawiona również na poglądowych mapach.

F. Plit, seria „GEOGRAFIA ŚWIATA”. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa

W podręczniku przekazana jest solidna, uporządkowana wiedza z geografii regionalnej; zaprezentowano liczne i ciekawe opisy krajów geograficznych, miast, ludności, zagadnień społecznych i gospodarczych; problemy społeczne omawiane są na przykładach państw; oznaczone kursywą teksty zawierają dodatkowe, interesujące informacje, np. relacje z podróży, opisy obiektów geograficznych

M. Więckowski, seria „ODKRYWAMY ŚWIAT”. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.

Seria wyróżnia się nietypowymi rozwiązaniami dydaktycznymi, problemowym ujęciem omawianych treści, stosowaniem rysunkowych żartów, lekkością przekazu; podręcznik jest wyważony pod względem ilości przekazywanej wiedzy, koncentruje się na problemach, a nie na szczegółowych faktach, jest przyjazny dla ucznia, zagadnienia geografii fizycznej są podporządkowane problemowemu ujęciu treści w wielu tematach, nie są rozbudowane; zachęta dla ucznia są: ciekawostki, zadania, synteza „To zapamiętaj”

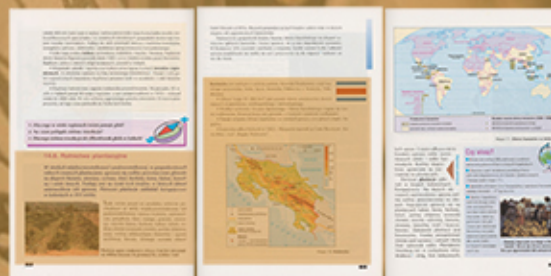
E. Świtalski, D. Sokołowski, P. Świtalski, M. Kluba – SERIA PODRĘCZNIKÓW DO GIMNAZJUM, Oficyna Wydawnicza Turpress, Toruń.

Podręcznik wyróżnia się ciekawymi tytułami tematów: Wielcy i mali – przegląd państw Azji; Izrael – żydowska wyspa w morzu islamu; opis przedstawia główne cechy omawianych państw w ujęciu przyczynowo-skutkowym; walorem podręcznika są krótkie, trafne opisy państw, odnoszące się do aktualnych zagadnień

Przykład serii podręczników napisanych w ujęciu globalnym:

M. Czerny, A. Czerny, H. Poweśka, M. Rościszewski, F. Szajfer, SERIA PODRĘCZNIKÓW SKŁADAJĄCA SIĘ Z CZTERECH MODUŁÓW. Wydawnictwo Nowa Era, Warszawa.

- moduł 3. obejmuje treści z geografii gospodarczej omówione w ujęciu globalnym; odpowiednio dobrane państwa je ilustrują i przybliżają, np. po omówieniu olnictwa plantacyjnego w ujęciu globalnym podawany jest przykład Kostaryki jako republiki bananowej,
- o doborze państw decydują tylko cechy społeczno-gospodarcze,
- opis kraju jest krótki, encyklopedyczny, ciekawe są zadania i polecenia,
- moduł 4. obejmuje zagadnienia geografii politycznej, w tym integracji europejskiej oraz problemów europejskich – np. starzenia się społeczeństwa,
- pomysł ciekawy, choć w małym stopniu pokazuje zróżnicowanie środowiska przyrodniczego świata.

Przykład serii łączącej ujęcie globalne z regionalnym:

Tytuł serii: M. Walczak, A. Witek-Nowakowska, E. Łoś, „Wędrowki geograficzne”. Wydawnictwo Szkolne PWN

Podręcznik wyróżnia się szerokim przedstawieniem warunków przyrodniczych i gospodarczych kontynentów (po omówieniu geografii ekonomicznej) oraz licznymi zadaniami kształtującymi myślenie

Najważniejsze cechy podręczników wydanych w latach 2009–2017:

- dostosowanie podręczników do nowej podstawy programowej wymusiło powrót do ujęcia regionalnego,
- jasny i przystępny przekaz – bardzo krótkie teksty opisowe lub wyjaśniające,
- zmniejszyła się liczba ilustracji, wzrosła ich jakość, walory estetyczne i dydaktyczne znaczenie – pełnią ważną rolę w kształtowaniu umiejętności,
- bogata obudowa dydaktyczna dla ucznia i jeszcze bogatsza niż wcześniej dla nauczyciela.

Przykładowa seria podręczników z okresu 2009–2017:

„PLANETA NOWA”. Wydawnictwo Nowa Era, Warszawa – autorzy: R. Malarz, D. Szczypiński, M. Wójtowicz, M. Szubert

- proste teksty, poglądowe mapy ułatwiają zrozumienie trudnych treści,
- trudniejsze ćwiczenia oznaczone zostały gwiazdką; określenie „Wejść” zachęca uczniów do odwiedzenia stron internetowych odnoszących się do tematu lekcji,
- ułatwieniem dla ucznia są treści porządkujące wiedzę zamieszczone w „Podsumowaniu” oraz zadania testowe „Sprawdź się”,
- do poznawania świata zachęcają uczniów strony pełne pięknych fotografii i ciekawostek „Oczami podróżnika”.

Roman Malarz, Radosław Uliszak – „Puls Ziemi”

Seria 3 podręczników gimnazjalnych napisana
przez pracowników naukowych

Edward Dudek, Jan Wójcik – „Geografia bez tajemnic”

Geografia Polski w centrum szczególnej
uwagi autorów

OD „ZARYSU GEOGRAFII
POWSZECHNEJ (ROZUMOWEJ)”
DO E-PODRĘCZNIKA

Roman Malarz – dr hab., nauczyciel akademicki w Uniwersytecie Pedagogicznym (WSP, AP) w Krakowie. Autor i współautor kilku serii szkolnych podręczników geografii.

Edward Dudek – nauczyciel geografii, doradca metodyczny w Wojewódzkim Ośrodku Metodycznym we Wrocławiu, autor wielu podręczników do geografii, zeszytów ćwiczeń i poradników metodycznych.

Radosław Uliszak – dr, w latach 1992–2014 nauczyciel akademicki w Uniwersytecie Pedagogicznym (WSP, AP) w Krakowie. Nauczyciel w Prywatnym Akademickim Liceum Ogólnokształcącym w Krakowie.

Jan Wójcik – dr hab., pracownik naukowo-dydaktyczny Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, autor wielu podręczników szkolnych.

Najważniejsze cechy serii podręczników:

- daleko posunięta selekcja treści merytorycznych i liczne uproszczenia w tekstach wyjaśniających,
- rezygnacja z geografii regionalnej świata na rzecz globalnej prezentacji zagadnień gospodarczych popartych przykładami regionalnymi,
- przejrzysty układ tekstu na stronie – zróżnicowane tło, wielkość i kolor czcionki oraz bardzo bogata szata graficzna,
- wiele rozwiązań dydaktycznych, nie stosowanych w podręcznikach wydanych wcześniej.

Najważniejsze cechy serii podręczników:

- podręczniki o rozbudowanej funkcji informacyjnej, z dużą liczbą faktów i szczegółowych informacji,
- dyskusyjne z dydaktycznego punktu widzenia jest wprowadzenie innego podziału Polski na regiony fizycznogeograficzne niż powszechnie stosowany w szkolnych atlasach geograficznych,
- atutem podręcznika „Polska i jej sąsiedzi” jest omówienie regionów geograficznych Polski z poglądowymi mapami i ciekawymi rozwiązaniami syntez lekcyjnych,
- bogaty materiał graficzny.

Każdy z podręczników poprzedzony jest wstępem z opisem zastosowanych w książce nowych rozwiązań dydaktycznych i edytorskich

Treści bardzo wielu tematów uzupełnione są tekstami zachęcającymi ucznia do oceny opisanych faktów

Każdy temat zawiera stałe elementy: ważne pojęcia, przedstawienie nowego tematu, synteza lekcji – „To jest ważne” oraz zadania sprawdzające: „Sprawdź swą wiedzę”

Bardzo rozbudowany dział Ruchy Ziemi i ich konsekwencje
Dobrym pomysłem dydaktycznym jest zamieszczenie przykładów ćwiczeń na przeliczanie czasu słonecznego

W opracowaniach niektórych tematów dominują ilustracje opatrzone tekstem wyjaśniającym

Szczegółowe treści często przedstawione są w tabelach

W podręczniku do klasy 2. „Polska i jej sąsiedzi” zamieszczono mapę podziału kraju na regiony fizycznogeograficzne, która jest niespójna z mapami zamieszczonymi w atlasach szkolnych

Treść niemal połowy tematów uzupełniona jest samouczkiem, w którym krok po kroku przedstawiono sposób rozwiązywania zadań

Wiedzę merytoryczną każdego rozdziału podsumowano, zestawiając w punktach najważniejsze wiadomości

Gospodarkę regionów przedstawiono na poglądowych mapach
Ciekawym rozwiązaniem dydaktycznym jest forma syntezy po poznaniu regionu

Zakończeniem każdego rozdziału jest sprawdzian poznanych wiadomości i umiejętności, przygotowany ucznia do egzaminu gimnazjalnego

Na końcu każdego podręcznika umieszczono klucz odpowiedzi do wszystkich sprawdzianów znajdujących się w książce

Podręcznik do klasy 2. zakończony jest omówieniem środowiska i gospodarki państw sąsiadujących z Polską

Inne podręczniki autorów:

F. Szlajfer, Z. Zaniewicz, T. Rachwał, R. Malarz – „Planeta Nowa”. Podręcznik do geografii dla klasy piątej szkoły podstawowej. Nowa Era, Warszawa, 2018
T. Rachwał, R. Malarz, D. Szczyplarski – „Planeta Nowa”. Podręcznik do geografii dla klasy szóstej szkoły podstawowej. Nowa Era, Warszawa, 2019
R. Malarz, M. Szubert, T. Rachwał – „Planeta Nowa”. Podręcznik do geografii dla klasy siódmej szkoły podstawowej. Nowa Era, Warszawa, 2017
R. Malarz, M. Więchowski – „Oblicza geografii 1”. Podręcznik dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres podstawowy. Nowa Era, Warszawa, 2019
R. Uliszak, K. Wiederman, T. Rachwał, P. Krah – „Oblicza geografii 2”. Podręcznik dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres podstawowy. Nowa Era, Warszawa, 2019
R. Malarz, M. Więchowski, P. Krah – „Oblicza geografii 1”. Podręcznik dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony. Nowa Era, Warszawa, 2019

Inne podręczniki autorów:

E. Dudek, „Geografia, IV”, Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, 1998
E. Dudek, „Geografia, V”, Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, 1996
E. Dudek, J. Wójcik, „Geografia, VIII”, Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, 1997
E. Dudek, J. Wójcik, „Geografia 1”, Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, 1999
E. Dudek, J. Wójcik, „Geografia 2”, Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, 2000
E. Dudek, J. Wójcik, „Geografia 3”, Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, 2001
E. Dudek, „Geografia z ochroną i kształtowaniem środowiska”, Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, 2002
E. Dudek, J. Wójcik, R. Wers, „Polska – podręcznik dla klasy siódmej”, Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, 2017
E. Dudek, R. Wers, „Świat – podręcznik dla klasy ósmej”, Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, 2018

KONGRES EDUKACJI GEOGRAFICZNEJ pt. „Społeczna rola edukacji geograficznej w Polsce – dziedzictwo, odpowiedzialność, przyszłość”, Łódź, 14-16.10.2022 r.
Kongres finansowany jest ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki w ramach programu „Nauka dla Społeczeństwa”, umowa nr NdS/542984/2021/2022 z dnia 02.05.2022 r.

PREZYDENT.PL

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

WYDZIAŁ NAUK
GEOGRAFICZNYCH
Uniwersytet Łódzki

BIBLIOTEKA
Uniwersytetu
Łódzkiego

Opracowanie merytoryczne: Maria Kucharska, Jadwiga Kop
Opracowanie graficzne: Beata Gamrowska BUŁ

Lata 1999–2017 - Szkoły ponadgimnazjalne

Który podręcznik wybrać? – Oto jest pytanie!

Strukturalna i programowa reforma edukacji z 1999 roku zakładała odejście od obowiązkowych ministerialnych Programów nauczania na rzecz Podstaw programowych i możliwości pisania na ich podstawie, autorskich programów nauczania.

Stworzono możliwość nauczania przedmiotów ogólnokształcących, w tym geografii, na dwóch poziomach, tj. w zakresie podstawowym (geografia nauczana tylko w klasie I) i w zakresie rozszerzonym.

W latach 1999–2017 w sumie ukazało się ponad 70 nowych podręczników geografii, napisanych dla 12. wydawnictw, w tym sześć podręczników wydanych do 2002 roku.

W latach 2002–2017 wydano po kilkanaście serii podręczników do zakresu podstawowego i rozszerzonego, napisanych przez zespoły autorskie do własnych programów nauczania.

W 2002 roku do szkół średnich trafili pierwsi uczniowie, którzy ukończyli gimnazjum. Do tego momentu w szkołach ponadgimnazjalnych nauczano z podręczników napisanych w latach 90. XX wieku.

Najważniejsze cechy podręczników wydanych w latach 1999–2002:

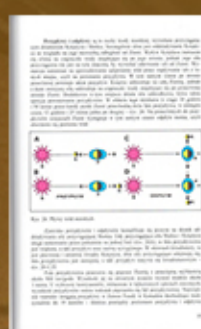
- wielofunkcyjne podręczniki pisane według dydaktycznych zasad wypracowanych w latach 70. i 80. XX wieku,
- ograniczenie wiedzy faktograficznej na rzecz wyjaśniania procesów przyrodniczych i społeczno-ekonomicznych,
- rezygnacja z geografii regionalnej świata przy równoczesnym rozszerzeniu treści z geografii społeczno-ekonomicznej w ujęciu globalnym,
- w geografii społeczno-ekonomicznej szczególny nacisk położono na wyjaśnianie przebiegu procesów demograficznych i gospodarczych zachodzących we współczesnym świecie.

W. Skrzypczak, GEOGRAFIA EKONOMICZNA.
Wyd. EFEKT, Warszawa 2002, wydanie V zmienione

największym walorem podręcznika jest dogłębne wyjaśnianie przebiegu procesów społeczno-ekonomicznych
Ciekawym zabiegiem dydaktycznym jest przedstawianie wielu treści faktograficznych w formie tabel

E. Świtalski, PODSTAWY GEOGRAFII FIZYCZNEJ OGÓLNEJ
Z ELEMENTAMI GEOLOGII. Oficyna Wydawnicza „Tutpress”,
Toruń 1999, wydanie III

Największym walorem podręcznika jest opis wyjaśniający procesy zachodzące w środowisku przyrodniczym

Zwarty tekst utrudnia uczniowi wyszukanie w nim fragmentów wyjaśniających procesy

Najważniejsze cechy serii podręczników wydanych w latach 2002–2017:

- wszystkie serie podręczników napisano do własnych, autorskich programów nauczania,
- każda seria posiada bogatą obudowę dydaktyczną dla ucznia (zeszyt ćwiczeń, zbiory testowych zadań egzaminacyjnych) i nauczyciela (program nauczania, scenariusze lekcji, zestawienia statystyczne, filmy dydaktyczne, bieżące sprawdziany wiedzy i umiejętności),
- bogata szata graficzna wykorzystana do kształtowania różnych umiejętności ucznia,
- pięknie wydane podręczniki, z bardzo dobrym opracowaniem edytorskim.

Przykłady serii podręczników – kształcenie w zakresie podstawowym

Trzy zespoły autorskie: GEOGRAFIA. Wyd. Stowarzyszenie
Oświatowców Polskich, Toruń 2002–2003

Seria podręczników wyróżnia się dużą ilością szczegółowej wiedzy i ciekawymi zestawieniami zagadnień

Dwa zespoły autorskie: GEOGRAFIA.
Nowa Era, Warszawa 2002–2003

W serii podręczników wprowadzono interesujące dla ucznia rozwiązania dydaktyczne

Każdy rozdział poprzedzony jest wprowadzeniem zawierającym najważniejsze informacje znane uczniowi z gimnazjum
podstawowy tekst podręcznika jest często uzupełniany studiami przykładowymi „W mniejszej skali”

R. Pawlak, R. Tarka, Z. Tarka – GEOGRAFIA.
Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, Wrocław 2002–2004
Trzy podręczniki

Walorem serii podręczników są ciekawe zestawienia faktów oraz wartości liczbowych przedstawione w tabelach i na wykresach

Przykłady serii podręczników – kształcenie w zakresie rozszerzonym

Dwa zespoły autorskie: GEOGRAFIA. Wydawnictwa
Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa, 2002–2004

Charakterystyczną cechą serii podręczników jest tekst zawierający:

- dużą ilość szczegółowych informacji,
- opisy przebiegu procesów przyrodniczych i społeczno-gospodarczych,
- uproszczone wyjaśnienia współzależności przyczynowo-skutkowych.

J. Wójcik, H. Staniów, P. Staniów – GEOGRAFIA.
Wyd. Książnica Atlas, Warszawa-Wrocław, 2004

Walorem serii jest dobre dydaktycznie, wszechstronne wykorzystanie szaty graficznej podręczników

Paweł Wład – „Geografia”

Seria podręczników do szkół ponadgimnazjalnych

Paweł Wład – absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego, nauczyciel geografii w różnych typach szkół w Jarosławiu, doradca metodyczny Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w Przemyślu. Autor i współautor serii podręczników do gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych oraz autor map i wielu opracowań turystyczno-krajoznawczych.

Najważniejsze cechy serii podręczników:

- bardzo bogata wiedza geograficzna przedstawiona w ujęciu globalnym, głównie w formie opisu informacyjnego i wyjaśniającego,
- czytelne dla ucznia, zróżnicowanie tekstu pod względem wielkości i koloru czcionki,
- dobrze wykorzystana, z dydaktycznego punktu widzenia, ciekawa szata graficzna,
- seria ukazała się w trzech wersjach:

- do zakresu podstawowego,
- do zakresu rozszerzonego,
- łącznie dla obu zakresów.

Schematyczne rysunki nie tylko uzupełniają opisane w tekście informacje, ale ukazują również inny sposób prezentacji zjawisk i procesów

Przedstawiane na rysunkach, współzależności zachodzące w środowisku przyrodniczym i gospodarce człowieka są dużym walorem całej serii podręczników

Podręczniki zakończone są indeksem terminów występujących w tekście

Inne podręczniki i prace autora

W wydzielonych fragmentach tekstu podawane są informacje dotyczące rozmieszczenia opisywanych procesów i zjawisk geograficznych

Kolorem czerwonym zaznaczono definicje lub objaśnienia używanych w tekście terminów geograficznych

Treść zdecydowanej większości tematów uzupełniają dodatkowe informacje i ciekawostki

Ważne zestawienia treści wyróżniono specjalnym tytułem, które ułatwiają uczniom powtarzanie podstawowej wiedzy geograficznej

Zestawienie w tabeli cech charakteryzujących fakty lub zjawiska daje możliwość kształcenia wielu umiejętności, np.: porównywania, oceny, wnioskowania

KONGRES EDUKACJI GEOGRAFICZNEJ pt. "Społeczna rola edukacji geograficznej w Polsce – dziedzictwo, odpowiedzialność, przyszłość", Łódź, 14-16.10.2022 r.
Kongres finansowany jest ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki w ramach programu "Nauka dla Społeczeństwa", umowa nr Nds/542984/2021/2022 z dnia 02.05.2022 r.

PREZYDENT.PL

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

WYDZIAŁ NAUK
GEOGRAFICZNYCH
Uniwersytet Łódzki

BIBLIOTEKA
Uniwersytetu
Łódzkiego

Opracowanie merytoryczne: Maria Kucharska, Jadwiga Kop
Opracowanie graficzne: Beata Gamrowska BUŁ

Przyroda – przedmiot zintegrowany fizyka, chemia, biologia, geografia

Przedmiot Przyroda wprowadzono do szkoły podstawowej w 1999 r., natomiast do liceum w 2013 r. (dla uczniów, którzy nie wybrali kształcenia w zakresie rozszerzonym z przedmiotów wchodzących w skład Przyrody).

W latach 1999–2013 ukazało się ponad dwadzieścia serii podręczników opublikowanych w 12. wydawnictwach.

Z reguły w skład zespołów autorskich podręczników wchodzi: nauczyciele, nauczyciele metodycy i pracownicy akademicki – dydaktycy przedmiotowi.

Większość serii podręczników do szkoły podstawowej jest uzupełniona uczniowskimi zeszytami ćwiczeń i poradnikami metodycznymi dla nauczyciela.

Najważniejsze cechy podręczników:

- treści podręczników nawiązują do wiedzy pochodzącej z samodzielnych obserwacji i własnych doświadczeń ucznia,
- wiedza przyrodnicza przedstawiona z punktu widzenia czterech nauk wchodzących w skład przedmiotu, przy czym geografia pełni rolę syntetyzującą treści,
- bardzo bogata szata graficzna – liczne fotografie, szkice, rysunki, wykresy i mapy,
- współzależności w świecie przyrody przedstawiane w postaci schematów symbolicznych,
- tekst uzupełniany licznymi ciekawostkami przyrodniczymi,
- dużo poleceń do samodzielnej obserwacji i doświadczeń przyrodniczych,
- każdy temat zakończony krótką syntezą.

B. Klimuszko, J. Sokołowska,
M.M. Wilczyńska-Wołoszyn i inni –
„Przyroda”. Wydawnictwo Edukacyjne
Zofii Dobkowskiej „Żak”, 1999–2001

Bogata szata graficzna podręczników
ułatwia wyjaśnianie współzależności
przyczynowo – skutkowych i służy
kształtowaniu umiejętności

J. Bunikowska, E. Frąckowiak,
E. Gęca – „Przyroda z klasą”.
Wydawnictwo Klett

Serie podręczników dla szkół
ponadgimnazjalnych

M. Galikowski, R. Hassa,
M. Kaczmarski, A. Mrzigot, J. Mrzigot,
M. Więckowski – „Przyroda”. Nowa Era

Przykłady serii podręczników dla szkół podstawowych

B. Baranowska, E. Szedziński, R. Wers, R. Woźnik i inni – „Przyroda poznać i zrozumieć”.
Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, 2014

Seria podręczników charakteryzuje się podaniem
przed każdym tematem:

- celu lekcji,
- zakresu treści lekcji.

Przykład realizacji tematu z punktu widzenia nauk wchodzących w skład przedmiotu Przyroda

Seria podręczników „Ciekawi świata”,
Wydawnictwo Operon, 2013

„Fizyka”, G.F. Wojewoda

„Chemia”, A. Sawicka

„Biologia”,
A. Duda, J. Holeczek

„Geografia”, A. Łazarz,
S. Sobotka, A. Szczepańska

Łódzcy autorzy podręczników szkolnych

Wkład łódzkich autorów w opracowanie podręczników oraz materiałów pomocniczych dla ucznia i nauczyciela w latach 1945–2022

Okresy	Ilość tytułów (autorstwo lub współautorstwo)*		
	Podręczniki	Materiały pomocnicze	
		Dla ucznia (zeszyty ćwiczeń, repetytoria, zbiory zadań)	Dla nauczyciela (poradniki metodyczne)
1945 - 1962	3**	-	-
1963 - 1998	5	1	5
1999 - 2017	26	29	17
2018 - 2022	6	6	8

* uwzględniono tylko pozycje książkowe

**podręczniki do nauki języka polskiego dla kl. I, II, III szkoły podstawowej (współautorzy: Z. Batorowicz, E. Szelburg-Zarembina)

Anna Dylikowa (1912–2000) – profesor zwyczajny, geomorfolog, nauczycielka geografii i wielki społecznik. Dyrektor Instytutu Geografii Uniwersytetu Łódzkiego (1975–1982). Członek Komitetu Badań Czwartorzędu i Komitetu Nauk Geograficznych PAN. Współtwórczyni Olimpiady Geograficznej i przewodnicząca Komitetu Głównego Olimpiady w latach 1974–2000. Prezes Zarządu Głównego PTG (1981–1990). Autorka ponad 100 publikacji naukowych.

Tadeusz Olszewski (1914–1990) – profesor zwyczajny w Uniwersytecie Łódzkim, geograf ekonomiczny. Wieloletni kierownik Katedry Geografii Ekonomicznej na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym UŁ. Autor wielu podręczników akademickich.

Lata 1963–1998

Zdzisław Batorowicz (1912–1993) – doc. dr, wieloletni kierownik Zakładu Dydaktyki Geografii w Uniwersytecie Łódzkim. Redaktor Naczelny czasopisma „Geografia w Szkole” w latach 1982–1993. Współtwórca Olimpiady Geograficznej, członek Komitetu Głównego Olimpiady. Autor ponad 100. publikacji z zakresu dydaktyki geografii, współautor szkolnych podręczników geografii i języka polskiego.

A. Dylikowa, D. Makowska, J. Makowski, T. Olszewski – „Ziemia i człowiek” Podręcznik geografii dla szkoły średniej. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa, 1995 – 6 wydań

Z. Batorowicz, Ł. Górecka, B. Prokopek – „Geografia gospodarcza Polski”. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa, 1974 – 15 wydań

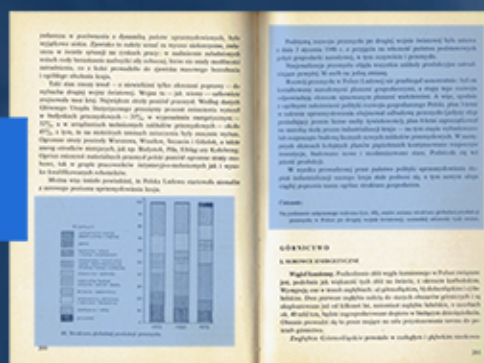

- podręcznik cechuje staranne dobranie, bogata treść merytoryczna,
- zdecydowana przewaga opisów informacyjnych, szczególnie w części dotyczącej gospodarki kraju,
- strona graficzna (mapy, wykresy i schematy) stanowią materiał wykorzystany w kształceniu geograficznego myślenia.

W podręczniku szczególną uwagę zwrócono na współzależności przyczynowo-skutkowe

- w tekście widoczny wyraźny wpływ polityki państwa,
- niemal wszystkie ćwiczenia bazują na stronie graficznej podręcznika i służą kształtowaniu różnych umiejętności ucznia.

Pierwszy polski podręcznik geografii, w którym perfekcyjnie omówiono zasady kształtowania i ochrony środowiska przyrodniczego, m.in. przez uświadomienie uczniom krańcowych progów przyrody

Z. Batorowicz, J. Gluźniński, Ł. Górecka, B. Prokopek, H. Radlicz-Rühlowa – „Geografia gospodarcza dla technikum”. Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa – 5 wydań

Z. Batorowicz, Ł. Górecka, B. Prokopek – „Geografia Polski dla klasy II liceum ogólnokształcącego i ekonomicznego”. Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa, 1968 – 2 wydania

Zdzisław Batorowicz (współautorstwo) – „Geografia ekonomiczna Polski”. Podręcznik dla liceum ogólnokształcącego

Większość rozdziałów dotyczących gospodarki zakończona omówieniem wpływu danej dziedziny na środowisko przyrodnicze – antropopresja

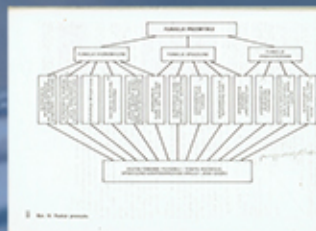
Zdzisław Batorowicz, Jacek Nalewajko, Andrzej Suliborski – „Polska w Europie”

Podręcznik o nowoczesnej konstrukcji i doborze treści

Zdzisław Batorowicz (1912–1993) - doc. dr, wieloletni kierownik Zakładu Dydaktyki Geografii w Uniwersytecie Łódzkim. Redaktor Naczelny czasopisma „Geografia w Szkole” w latach 1982–1993. Współtwórca Olimpiady Geograficznej, autor ponad 100 publikacji z zakresu dydaktyki geografii, współautor szkolnych podręczników geografii i języka polskiego.

Jacek Nalewajko – doktor nauk geograficznych, pracownik naukowo-dydaktyczny w Katedrze Badań Czwartorzęd i Katedrze Zagospodarowania Środowiska i Polityki Przestrzennej Uniwersytetu Łódzkiego. Autor niemal 90. publikacji, głównie z zakresu geografii fizycznej, ochrony środowiska i polityki przestrzennej. Wieloletni członek Komitetu Okręgowego Olimpiady Geograficznej i Nautologicznej.

Andrzej Suliborski – profesor, wieloletni kierownik Katedry Geografii Regionalnej i Społecznej w Uniwersytecie Łódzkim. Autor ponad 160. publikacji i opracowań eksperckich, głównie z zakresu geografii miast, geografii społecznej i metodologii geografii. Członek Komitetu Nauk Geograficznych PAN. Współautor akademickich oraz szkolnych podręczników geografii i edukacji regionalnej.

Omówienie poszczególnych działów gospodarki rozpoczyna przedstawienie ich funkcji pełnionych w gospodarce kraju, co ułatwia ukazanie zachodzących między nimi współzależności

Po raz pierwszy w podręczniku geografii Polski omówiono warunki życia i bytu ludności kraju

Celem zadań studialnych jest kształtowanie umiejętności interpretacji, analizy, wnioskowania i oceniania na podstawie informacji zamieszczonych w podręczniku i innych źródłach wiedzy

Najważniejsze cechy podręcznika (11 wydań):

- wielofunkcyjny podręcznik o bardzo bogatej wiedzy geograficznej i nowoczesnej konstrukcji dydaktycznej,
- dobór treści podporządkowany wyjaśnianiu współzależności przyczynowo-skutkowych, funkcjonalnych i przestrzennych,
- środowisko przyrodnicze oraz gospodarka przedstawione jako systemy współzależnych „naczyni połączonych”,
- precyzyjnie opisane procesy fizyczno-geograficzne,
- bardzo duża ilość różnych typów zadań, zmuszających ucznia do myślenia i samodzielnego zdobywania wiedzy.

W większości rozdziałów występują:

- zadania wprowadzające, których celem jest przypomnienie uczniowi poznanych wcześniej wiadomości,
- zadania uzupełniające – rozszerzające wiedzę ucznia.

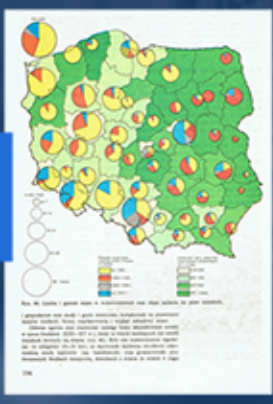
Środowisko przyrodnicze krain geograficznych najczęściej przedstawione w formie punktowego zestawu dominujących cech krainy – do dziś może stanowić wzór opisu regionu

Zadania repetycyjne porządkują zdobytą wiedzę i umiejętności przez co ułatwiają powtarzanie materiału

Wpływ gospodarki człowieka na środowisko przyrodnicze szczegółowo opisane na przykładzie górnictwa, przemysłu, rolnictwa i dużych aglomeracji miejskich

Treści historyczne rozszerzające i uzupełniające wiedzę uczniów mają im ułatwić dogłębne zrozumienie procesów

Inne podręczniki i prace autorów

Jadwiga Kop, Maria Kucharska, Elżbieta Szkurłat

Geografia społeczno-ekonomiczna. Podręcznik dla szkół średnich

OD "ZARYSU GEOGRAFII
POWSZECHNEJ (ROZUMOWEJ)"
DO E-PODRĘCZNIKA

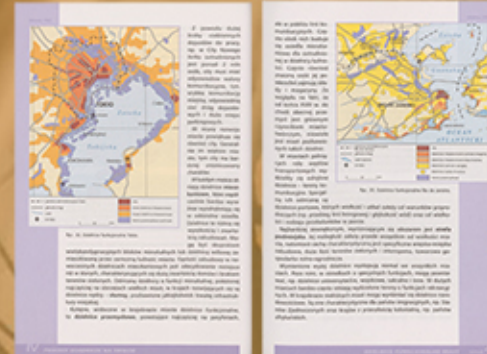

Jadwiga Kop – absolwentka geografii Uniwersytetu Łódzkiego, na którym pracowała w Zakładzie Dydaktyki Geografii, dydaktyk, nauczycielka geografii, wieloletni członek Komitetu Okręgowego Olimpiady Geograficznej, autorka 68. publikacji z dydaktyki geografii, opracowań dydaktycznych, współautorka kilkunastu szkolnych podręczników geografii, zeszytów ćwiczeń i testów.

Mapy i schematy prezentują zróżnicowanie regionalne procesów oraz ich konsekwencje

Maria Kucharska – doktor dydaktyki geografii, kierownik Pracowni Dydaktyki Geografii Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1983–2003, konsultant Centralnej Komisji Egzaminacyjnej (2002–2019). Wieloletnia przewodnicząca Komitetu Okręgowego Olimpiady Geograficznej i Nautologicznej, nauczycielka geografii w łódzkich liceach ogólnokształcących. Autorka ponad 130. publikacji, głównie z dydaktyki geografii. Autorka i współautorka kilkunastu podręczników szkolnych, uczniowskich zeszytów ćwiczeń, zbiorów zadań testowych oraz materiałów pomocniczych dla nauczyciela.

Problematyka miast jest szeroko omawiana; na mapach pokazane są typy zespołów miejskich oraz dzielnice funkcjonalne miast, co umożliwia porównanie i wyjaśnianie ich rozmieszczenia

Elżbieta Szkurłat – geograf, dr hab., profesor UŁ. Zainteresowania naukowe dotyczą dydaktyki geografii oraz geografii społecznej. Autorka ok. 150. publikacji naukowych, kilku serii podręczników szkolnych oraz ekspert MEN w zakresie programów kształcenia geograficznego. Wieloletni kierownik Zakładu Dydaktyki Geografii w Uniwersytecie Łódzkim. Przewodnicząca Komisji Edukacji Geograficznej Polskiego Towarzystwa Geograficznego.

Podręcznik nie koncentruje się na faktach szczegółowych, lecz na uogólnionym obrazie poprzez tworzenie syntez, formułowanie prawidłowości, wyjaśnianie przebiegu procesów, które są typowe dla pewnej grupy obiektów

Najważniejsze cechy podręcznika:

- nowoczesny podręcznik, który pełni różne funkcje: informacyjną, kształcącą i wychowawczą,
- jako jeden z pierwszych podręczników nie ogranicza się do podawania faktów, ale przedstawia procesy społeczno-gospodarcze, które je wyjaśniają, pokazuje czynniki przyrodnicze, historyczne i ekonomiczne je kształtujące,
- materiał ilustracyjny – mapy, wykresy, tabele – stanowi równie ważne źródło wiedzy jak tekst,
- liczne schematy porządkują wiedzę, ukazują związki i zależności oraz budują strukturę wiedzy,
- ciekawa forma graficzna; rozdziały wyróżnione kolorami, dobrej jakości fotografie, starannie wykonane mapy i schematy.

Teksty źródłowe zamieszczone w podręczniku składają do refleksji, przemyśleń i pomagają dostrzec problem z innej strony; niektóre są aktualne do chwili obecnej

W podręczniku wykorzystywane są aktualne artykuły prasowe – geografia bliska życiu – które stanowią wprowadzenie do tematu, dają obraz użyteczności wiedzy geograficznej

Podręcznik jako jeden z pierwszych zawiera instrukcję – Jak korzystać z podręcznika

Każdy rozdział rozpoczyna się stroną tytułową, jest wyróżniony innym kolorem oraz zawiera:

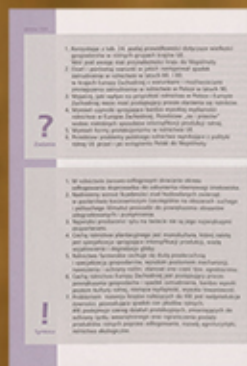
- ilustrację zapowiadającą rozdział,
- pytania, na które znajdziesz odpowiedź w rozdziale.

Podręcznik pokazuje różne systemy rolniczego gospodarowania, w tym cechy rolnictwa Europy Zachodniej, które zostały przedstawione w tabelkach

W podręczniku zawarte są różne typy zadań kształcących myślenie; szczególnym rodzajem zadań są zadania wymagające oceny omawianych zagadnień

Inne publikacje autorek podręcznika:

1. "Geografia. Zadania i testy". Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 1995–1998
2. "Geografias testów i zadań". Wydawnictwo "Przegląd", Vilnius, 1999
3. "Geografia w zadaniach i testach". Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa, 2000–2004
4. "Geografia – arkusze maturalne". Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa, 2004
5. "Geografia – zadania i testy". Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa, 2004

KONGRES EDUKACJI GEOGRAFICZNEJ pt. "Społeczna rola edukacji geograficznej w Polsce – dziedzictwo, odpowiedzialność, przyszłość", Łódź, 14-16.10.2022 r.
Kongres finansowany jest ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki w ramach programu "Nauka dla Społeczeństwa", umowa nr Nds/S42984/2021/2022 z dnia 02.05.2022 r.

PREZYDENT.PL

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

WYDZIAŁ NAUK
GEOGRAFICZNYCH
Uniwersytet Łódzki

BIBLIOTEKA
Uniwersytetu
Łódzkiego

Opracowanie merytoryczne: Maria Kucharska, Jadwiga Kop
Opracowanie graficzne: Beata Gamrowska BUŁ

Marcin Chrabelski, Magdalena Dudaczyk **Geografia dla gimnazjum. Podręcznik dla klasy II, Wydawnictwo Operon, 2010.** **Podręcznik, który zachęca ucznia do poznawania Polski**

OD "ZARYSU GEOGRAFII
POWSZECHNEJ (ROZUMOWEJ)"
DO E-PODRĘCZNIKA

Marcin Chrabelski – absolwent geografii na Uniwersytecie Łódzkim, nauczyciel liceum, dyrektor I LO – najlepszego liceum w Łodzi, przyjaźny dla uczniów, potrafi ich zainteresować geografią, tworzy twórczy klimat dla wspólnych działań, kreatywny, pełen wspaniałych pomysłów, wychował 38. finalistów i laureatów Olimpiady Geograficznej.

Magdalena Dudaczyk – absolwentka kierunku geografia na Uniwersytecie Łódzkim. Nauczyciel-pasjonat, prowadzi szkolenia rad pedagogicznych. Jej uczniowie odnoszą sukcesy w wojewódzkich konkursach z geografii oraz w konkursach tematycznych. Realizuje liczne projekty edukacji regionalnej i zachęca uczniów do poznawania własnego regionu.

Najważniejsze cechy podręcznika:

- podręcznik, który może stanowić wzór, jak budować strukturę wiedzy ucznia, prawidłowo dobierając wiedzę faktograficzną, pojęcia i zależności – patrz skan nr 1,
- nawiązanie do historii przy omawianiu ludności, miast i przemysłu, a także regionów geograficznych Polski – patrz skan nr 2,
- walory turystyczne Polski – jako motyw przewodni podręcznika – pojawiają się w różnych rozdziałach podręcznika – patrz skan nr 3,
- wydzielone fragmenty tekstu "To ciekawe" pełnią ważną rolę:
- zachęcają uczniów do poznawania Polski – patrz skan nr 4,
- inspirować do przemysłu – patrz skan nr 4,
- przemysłowe pod względem dydaktycznym mapy, pięknie edycyjnie opracowane – patrz skan nr 5.

Ewa Łoś, Alina Witek-Nowakowska **Wędrowniki geograficzne. Podręcznik dla klasy III gimnazjum,** **Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa, 2006** **Podręcznik wyróżnia się ukazywaniem przemian społecznych i gospodarczych zachodzących w Polsce na tle Europy**

Ewa Łoś – absolwentka studiów geograficznych na Uniwersytecie Łódzkim, nauczycielka geografii, dydaktyk, doradca metodyczny, wieloletni członek Komitetu Okręgowego Olimpiady Geograficznej, współpracownik Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi, autorka wielu opracowań dydaktycznych, współautorka podręczników.

Najważniejsze cechy podręcznika:

- prezentowanie gospodarki Polski na tle Europy – patrz skan nr 1,
- ukazywanie procesów demograficznych i ich społecznych skutków – patrz skan nr 2,
- pokazanie zróżnicowania narodowościowego i religijnego ludności Polski – patrz skan nr 3,
- opis krain geograficznych wzbogacony o szczegółowe mapy, plany i ciekawostki – patrz skan nr 4,
- liczne nowe rozwiązania dydaktyczne w opracowaniu materiałów ilustracyjnych – patrz skan nr 5.

Jadwiga Kop, Maria Kucharska, **Alina Witek-Nowakowska** **Świat bez tajemnic. Podręczniki do geografii dla gimnazjum.** **Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa, 2015** **Trud poszukiwania ładu w morzu informacji**

Najważniejsze cechy podręcznika:

- założeniem cyklu podręczników jest hasło: zrozumieć, aby zapamiętać,
- w każdej klasie poznanie opiera się na kształceniu umiejętności geograficznych,
- dla całej serii typowe są rysunki z opisem wyjaśniającym – patrz skan nr 1,
- cechy wyróżniające kontynenty zamieszczone na mapach jako podsumowanie klasy I – patrz skan nr 2,
- nowe pomysły dydaktyczne – mapy z wyjaśnieniem przyczyn zróżnicowania zjawiska – patrz skan nr 3,
- związki przyczynowo-skutkowe pokazane są na schematach – patrz skan nr 4,
- podręcznik do klasy III wyróżnia różne strategie geograficznego poznania, oparte na czytaniu mapy, np. wycieczka – czytanie mapy i opis atrakcji – patrz skan nr 5,
- inną strategią jest interpretacja map różnej treści w celu wykazania wpływu środowiska na gospodarkę – patrz skan nr 6.

KONGRES EDUKACJI GEOGRAFICZNEJ pt. "Społeczna rola edukacji geograficznej w Polsce – dziedzictwo, odpowiedzialność, przyszłość", Łódź, 14-16.10.2022 r.
 Kongres finansowany jest ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki w ramach programu "Nauka dla Społeczeństwa", umowa nr NdS/542984/2021/2022 z dnia 02.05.2022 r.

PREZYDENT.PL

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

WYDZIAŁ NAUK
GEOGRAFICZNYCH
Uniwersytet Łódzki

BIBLIOTEKA
Uniwersytetu
Łódzkiego

Opracowanie merytoryczne: Maria Kucharska, Jadwiga Kop
 Opracowanie graficzne: Beata Gamrowska BUŁ

J. Kop, M. Kucharska, E. Szkurłat – "Geografia. Podręcznik. Część 1. Szkoły ponadgimnazjalne. Zakres podstawowy". Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa, 2002, wydanie zmienione: 2005

- w podręczniku przedstawione są wybrane tematy z geografii fizycznej – najważniejsze dla tego działu geografii,
- podręcznik zgodnie z programem łączy treści z geografii fizycznej ogólnej z geografją fizyczną Polski – wiele zagadnień zostało szczegółowo omówionych na przykładzie Polski,
- podręcznik zawiera różnorodne materiały dydaktyczne i zadania przydatne do rozwijania umiejętności ucznia,
- nowością jest rozdział Człowiek w środowisku, przedstawiający relacje człowiek-środowisko na wybranych przykładach z Polski i świata.

W podręczniku zamieszczono zadania zachęcające uczniów do przeprowadzenia samodzielnych obserwacji – w temacie "Widzę i chcę zrozumieć" przedstawiono skalę porostową, na podstawie której uczniowie mogą ocenić skażenie powietrza dwutlenkiem siarki

Wiele tematów w podręczniku opiera się na obserwacji i opisie procesów znanych uczniom z Polski – np. fotografia ślony kaścioła w Trzemeszynie stanowi wstęp do omówienia działalności rzeźbiarstwa wód morskich

Podręcznik przekazuje wiedzę przydatną uczniom np. w temacie "24 godziny nowego tysiąclecia" – wyjaśnione zostało zróżnicowanie czasów strefowych na Ziemi

W temacie "W roku cyklu" staranny dobór ilustracji i dynamiczne ujęcie opisu zjawiska przekazuje trudną wiedzę tak, aby uczeń zrozumiał przyczyny, rozwój i skutki zjawiska

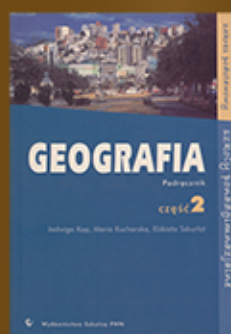
Temat "Wzrost gospodarczy Polski", realizowany w dziale "Człowiek w środowisku" w poglądowy sposób, na podstawie map, pokazuje znaczenie Wisły dla osadnictwa i przemysłu w Polsce

Dział "Człowiek w środowisku" zawiera studia przypadków ukazujące różne przykłady relacji człowiek-środowisko np. w terenach górskich

J. Kop, M. Kucharska, E. Szkurłat – "Geografia. Podręcznik. Część 2. Szkoły ponadgimnazjalne. Zakres podstawowy". Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa, 2003

- krótkie, ciekawe, a nawet intrygujące tytuły tematów lekcji,
- łączenie geografii społeczno-gospodarczej Polski z zagadnieniami globalnymi,
- przekazywanie aktualnej wiedzy (dla opisywanego okresu) o trudnościach polskich przemian społecznych i gospodarczych,
- geografia bliska życiu – poruszanie wielu problemów społecznych świata i Polski.

- podręcznik zachęca do dynamicznego ujęcia; koncentruje się na przemianach ludnościowych, osadniczych, gospodarczych i politycznych,
- od słowa "Przemiany" rozpoczynają się tytuły poszczególnych rozdziałów i tematy lekcji.

- szczególne miejsce w podręczniku zajmują przemiany społeczne związane z globalizacją,
- podręcznik jako jeden z nielicznych w opisywanym okresie podejmuje tematykę jakości życia i wprowadza temat lekcji "Geografia potrzeb człowieka".

Tematy lekcji odnoszą się do zmian – "Starzejemy się", "Trudne przemiany – Rolnictwo w Polsce".

J. Kop, M. Kucharska, E. Szkurłat – "Geografia. Podręcznik. Część 2. Szkoły ponadgimnazjalne. Zakres podstawowy". Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa, 2007

W 2007 r. w podręczniku dokonano zmian przez wprowadzenie kilku nowych tematów lekcji przy zachowaniu starej konstrukcji i koncepcji podręcznika.

W podręczniku przedstawiono zmiany w polskim rolnictwie po pierwszym roku członkostwa Polski w UE

Zestawiono też korzyści, jakie odniosła Polska z członkostwa w UE oraz korzyści UE z rozszerzenia o kraje Środkowej Europy, w tym Polskę

J. Kop, M. Kucharska, E. Szkurłat – "Geografia społeczno-ekonomiczna. Podręcznik. Liceum ogólnokształcące. Zakres rozszerzony". Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa, 2003

Zadaniem podręcznika na poziomie rozszerzonym jest przygotowanie uczniów do matury; dane zestawione w tabeli pokazują uwarunkowania rozwoju różnych typów rolnictwa

Ważną rolę w podręczniku pełnią schematy np. pokazujące etapy rozwoju okręgów przemysłowych o różnych czynnikach lokalizacji

J. Kop, M. Kucharska, E. Szkurłat – "Geografia dla maturzysty. Geografia społeczno-ekonomiczna świata. Część 2. Zakres rozszerzony". Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa, 2013

Wolarem podręcznika jest przedstawienie aktualnych problemów świata, w tym zmian na mapie politycznej

W podręczniku dużo uwagi poświęcono demografii i zmianom w wielkości ludności w różnych krajach, ich przyczynom i konsekwencjom

W podręczniku pokazano aktualny problem rozwoju miast w krajach słabo rozwiniętych, zwłaszcza w dzielnicach nędzy

J. Kop, M. Kucharska, E. Szkurłat – "Tylko geografia. Podręcznik. Zakres podstawowy. Szkoły ponadgimnazjalne". Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa, 2012

Wolarem podręcznika są bardzo czytelne mapy opatrzone opisami

Podręcznik zachęca uczniów do nauki geografii poprzez liczne materiały ilustracyjne, fotografie oraz schematy prezentujące trudne i złożone zagadnienia

Łódzcy autorzy, ciąg dalszy Lata 1999–2017

OD "ZARYSU GEOGRAFII
POWSZECHNEJ (ROZUMOWEJ)"
DO E-PODRĘCZNIKA

Piotr Czubla – dr hab. w dziedzinie nauk o Ziemi, profesor UŁ, pracownik naukowo-dydaktyczny w Katedrze Geologii i Geomorfologii. Autor ponad 100. publikacji głównie z zakresu geologii czwartorzędowej i geoarcheologii. Współautor podręczników szkolnych i publikacji popularnonaukowych. Wieloletni członek Komitetu Okręgowego Olimpiady Geograficznej i Nautologicznej.

Elżbieta Papińska – doktor nauk geograficznych, pracownik naukowo-dydaktyczny w Katedrze Geografii Fizycznej UŁ. Autorka ponad 90. prac naukowych i popularnonaukowych z zakresu geografii fizycznej kompleksowej, ekofizjografii i geoturystyki. Współautorka podręczników szkolnych i akademickich. Wieloletni członek Komitetu Okręgowego Olimpiady Geograficznej i Nautologicznej. Podróżniczka i propagatorka wiedzy geograficznej.

„Geografia fizyczna” Podręcznik. Liceum ogólnokształcące. Zakres rozszerzony, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa, 2005, wydanie V zmienione

- podręcznik cechuje się przewagą szczegółowych opisów wyjaśniających procesy i zjawiska fizyczno-geograficzne,
- walorem podręcznika jest częste wskazywanie współzależności przyczynowo-skutkowych zachodzących między geosferami Ziemi,
- celem zdecydowanej większości zadań jest kształtowanie umiejętności ucznia, np.: obliczyć, wyjaśnij, oceń, porównaj.

W rozdziale „Funkcjonowanie środowiska przyrodniczego” wprowadzono i dogłębnie wyjaśniono nowy termin dziedziny morfoklimatyczne

„Geografia dla maturzysty. Geografia fizyczna świata”. Zakres rozszerzony, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa-Łódź, 2012

- wielofunkcyjny podręcznik z wieloma nowoczesnymi rozwiązaniami dydaktycznymi,
- bogata szata graficzna ściśle koreluje z tekstem podręcznika.

Na rysunkach przedstawiono wiele ciekawych porównań

Informacje zamieszczone w tabelach mogą być wykorzystane do kształcenia wnioskowania i oceny

Barbara Lenartowicz – absolwentka kierunku geograficznego Uniwersytetu Łódzkiego. W latach 1993–1999 asystent naukowo-dydaktyczny w Katedrze Geografii Fizycznej UŁ, nauczycielka geografii w XXIV LO w Łodzi. Współautorka podręczników szkolnych, uczniowskich zeszytów ćwiczeń i materiałów dydaktycznych dla nauczyciela.

Marcin Wójcik – profesor, pracownik badawczo-dydaktyczny na Wydziale Nauk Geograficznych UŁ. Kierownik Katedry Geografii Regionalnej i Społecznej UŁ. Autor ok. 300. publikacji, w tym podręczników do nauczania geografii w szkołach średnich, specjalizujący się w zagadnieniach geografii osadnictwa, geografii społecznej oraz rozwoju regionalnego.

„Geografia na czasie”. Seria podręczników dla szkół ponadgimnazjalnych, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa-Łódź, 2007–2008

Ewa Wilczyńska – absolwentka kierunku geograficznego Uniwersytetu Łódzkiego. Nauczycielka geografii w łódzkich liceach ogólnokształcących, doradca metodyczny.

- seria nowoczesnych, wielofunkcyjnych podręczników obejmująca dwa podręczniki do zakresu podstawowego i trzy do zakresu rozszerzonego,
- w podręcznikach bardzo ważną rolę pełnią teksty informacyjne i wyjaśniające, napisane prostym i zrozumiałym dla ucznia językiem,
- przejrzysty układ i zróżnicowanie tekstu na stronie,
- bogata szata graficzna – rysunkom towarzyszą rozbudowane opisy i wyjaśnienia,
- każdy temat poprzedzony wypunktowaniem najważniejszych treści merytorycznych.

Tekst wielu tematów uzupełniony jest instrukcją rozwiązywania zadań

W wydzielonych partiach tekstu zatytułowanych „Relacje” najczęściej przedstawiane są lokalne problemy, uzupełniające tekst rozdziału

Etapy procesów przyrodniczych, demograficznych lub gospodarczych bardzo często prezentowane są za pomocą schematów

B. Lenartowicz, M. Wójcik – „Czas na geografię” Szkoły ponadgimnazjalne, Zakres podstawowy, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa-Łódź, 2012

- nowoczesny podręcznik napisany według zasad przyjętych dla serii „Geografia na czasie”,
- duża ilość wiedzy przedstawiona za pomocą rysunków lub umieszczona w tabelach.

B. Lenartowicz, E. Wilczyńska, M. Wójcik – „Geografia dla maturzysty. Geografia Polski”. Zakres rozszerzony, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa, 2014

- dominacja informacyjnej funkcji podręcznika, widoczna w szczegółowych opisach faktów i procesów zachodzących w środowisku i gospodarce Polski,
- dużą zaletą podręcznika jest aktualizacja treści, szczególnie demograficznych i gospodarczych.

KONGRES EDUKACJI GEOGRAFICZNEJ pt. **„Społeczna rola edukacji geograficznej w Polsce – dziedzictwo, odpowiedzialność, przyszłość”**, Łódź, 14-16.10.2022 r.
Kongres finansowany jest ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki w ramach programu „Nauka dla Społeczeństwa”, umowa nr NdS/542984/2021/2022 z dnia 02.05.2022 r.

PREZYDENT.PL

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

WYDZIAŁ NAUK
GEOGRAFICZNYCH
Uniwersytet Łódzki

BIBLIOTEKA
Uniwersytetu
Łódzkiego

Opracowanie merytoryczne: Maria Kucharska, Jadwiga Kop
Opracowanie graficzne: Beata Gamrowska BUŁ

Łódzcy autorzy podręczników Lata 2017–2022

OD "ZARYSU GEOGRAFII
POWSZECHNEJ (ROZUMOWEJ)"
DO E-PODRĘCZNIKA

**Arkadiusz Głowacz, Piotr Stankiewicz,
Agnieszka Lechowicz, Maciej Lechowicz,**
seria podręczników: "GEOGRAFIA", Wydawnictwa
Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa, 2019

**Marcin Świtoniak, Teresa Wieczorek,
Roman Malarz, Tomasz Karasiewicz,
Marek Więckowski – "Oblicza geografii 3.
Podręcznik dla liceum ogólnokształcącego
i technikum". Wydawnictwo Nowa Era,
Warszawa, 2021**

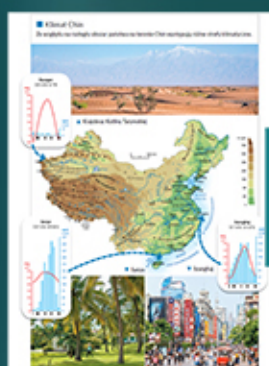
Arkadiusz Głowacz – doktor, były pracownik Zakładu Dydaktyki Geografii na Wydziale Nauk Geograficznych Uniwersytetu Łódzkiego. Głównie zainteresowania badawcze koncentrują się na przemianach zachodzących w kształceniu geograficznym w Polsce i w innych krajach. Autor kilkunastu publikacji z zakresu dydaktyki geografii, poradników dla nauczycieli oraz podręczników szkolnych. Od 2005 roku czynny nauczyciel geografii w Programie Matury Międzynarodowej.

Opis serii podręczników według autora Arkadiusza Głowacza:

Wskazanie praktycznych zastosowań GIS

Połączenie i wykorzystanie różnych form
prezentacji treści: diagramów, map,
fotografii

Ciekawostki zachęcające do samodzielnego poszerzania wiedzy
geograficznej

Uświadomienie praktycznego wymiaru wiedzy geograficznej

23 Niemcy – przemiany przemysłu

Polecenia do wykonania przed lekcją,
mające na celu uświadomienie powiązań
pomiędzy różnymi tematami

Zachęta do stawiania pytań i hipotez
przed rozpoczęciem lekcji

Podział tekstu na mniejsze fragmenty i wkomponowanie
go w elementy graficzne

Syntetyczne ukazanie prawidłowości przestrzennych
i przyczynowo-skutkowych

Teresa Wieczorek – absolwentka geografii Uniwersytetu Łódzkiego, nauczycielka, wieloletni pracownik Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi, współautorka podręczników szkolnych, zbiorów testów i zadań, bardzo ceniona przez nauczycieli i uczniów za rozległą wiedzę, kreatywność i osobowość.

Zadania powtórzeniowe autorstwa Teresy Wieczorek
zamieszczone są na końcu każdego rozdziału

Ich rozwiązanie wymaga wiedzy, ale także rozwija
umiejętności wnioskowania, uogólniania i wyjaśniania

Cykl „Sposób na zadanie” przygotowuje do
matury, pokazując tok rozumowania, przydatny
do rozwiązywania zadań maturalnych

Żeby rozwiązać zadania maturalne, należy
opanować różnorodne umiejętności:
porównywania, poszukiwania związków
i zależności, wyjaśniania

Zadania są tak dobrane, żeby sprawdzać wiedzę
ucznia w działaniu przy rozwiązywaniu zadań
i jednocześnie kształcić umiejętności

W podręczniku zawarta jest instrukcja dla
ucznia, jak przeprowadzać badania terenowe

KONGRES EDUKACJI GEOGRAFICZNEJ pt. "Społeczna rola edukacji geograficznej w Polsce – dziedzictwo, odpowiedzialność, przyszłość", Łódź, 14-16.10.2022 r.
Kongres finansowany jest ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki w ramach programu "Nauka dla Społeczeństwa", umowa nr NdS/542984/2021/2022 z dnia 02.05.2022 r.

PREZYDENT.PL

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

WYDZIAŁ NAUK
GEOGRAFICZNYCH
Uniwersytet Łódzki

BIBLIOTEKA
Uniwersytetu
Łódzkiego

Opracowanie merytoryczne: Maria Kucharska, Jadwiga Kop
Opracowanie graficzne: Beata Gamrowska BUŁ

Ścieżka edukacyjna – Edukacja regionalna

Marek Koter, Stanisław Liszewski, Andrzej Suliborski – „Łódź i region Polski Środkowej. Podręcznik wiedzy o regionie dla liceów”. Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, 2000

OD "ZARYSU GEOGRAFII
POWSZECHNEJ (ROZUMOWEJ)"
DO E-PODRĘCZNIKA

Marek Koter – profesor, wieloletni kierownik Katedry Geografii Politycznej i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Łódzkiego. Autor 130. publikacji z zakresu geografii historycznej, geografii miast i geografii politycznej. Był członkiem Komitetu Nauk Geograficznych Polskiej Akademii Nauk oraz Zespołu Kierunków Studiów Przyrodniczych Państwowej Komisji Akredytacyjnej.

Stanisław Liszewski (1940–2016) – profesor, autor 330. prac z zakresu geografii osadnictwa, geografii turystyki oraz geografii regionu łódzkiego i Łodzi (około 100. prac). Twórca i wieloletni kierownik Zakładu Geografii Miast i Turystyki, w późniejszym okresie dyrektor Instytutu Geografii Miast i Turystyki. W latach 1996–2002, przez dwie kadencje, pełnił funkcję rektora UŁ. Był wielkim społecznikiem i lokalnym patriotą. Z jego inicjatywy powstała opisywana seria podręczników, a w 2002 r. wydano „Atlas miasta Łodzi”. Profesor był twórcą koncepcji atlasu i autorem wielu map.

Celem podręcznika jest dostarczenie „szerokiej, kompleksowej wiedzy o regionie (województwie) łódzkim – o jego przeszłości i teraźniejszości, przyrodzie, ludziach, gospodarce i kulturze, żeby wzmocnić poczucie wspólnoty regionalnej mieszkańców” (cytat ze wstępu do podręcznika)

W podręczniku przedstawiono indywidualność geograficzno-przyrodniczą regionu – położenie na pograniczu pasa Niziny Środkowopolskiej i Wyżyny Południowej Polski; mapa przedstawia ukształtowanie powierzchni i podział fizyczno-geograficzny regionu, cechy ukształtowania powierzchni i jego podział fizyczno-geograficzny

W podręczniku opisano 20 „miejsc szczególnych”, czyli miejscowości o ciekawej przeszłości historycznej i aktywnej społeczności lokalnej, które można nazwać „małymi ojczyznami”

Przykładowy opis jednego z „miejsc szczególnych” – Sulejowa

Łódź jako stolica regionu została kompleksowo omówiona,
W podręczniku przedstawiono dynamiczny rozwój Łodzi jako miasta przemysłowego w okresie od 1810 do 1910 r.,
Ukazano problemy rozwoju Łodzi i łódzkiego przemysłu w różnych okresach.

W podręczniku pokazano jest też wielokulturowa i wielowyznaniowa Łódź

Marek Koter, Stanisław Liszewski, Andrzej Suliborski, Teresa Wiecek – „Łódź i województwo. Podręcznik wiedzy o regionie dla gimnazjum”. Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, 2002

Podręcznik składa się z kilku części przedstawiających: położenie i podział administracyjny regionu, cechy środowiska przyrodniczego, zarys dziejów regionu, cechy ludności i gospodarki, dziedzictwo kulturowe i atrakcyjność turystyczną oraz Łódź jako stolicę regionu

Podręcznik przeznaczony jest dla młodszych uczniów dlatego też, aby im ułatwić odzyskanie informacji, tekst jest przedstawiony w dwóch kolumnach – lewa zawiera tekst tematu, w prawej zamieszczone są podtytuły.

Na bardzo czytelnych mapach pokazano indywidualność regionu, np. położenie na działce wodnym.

W podręczniku pokazano inną, ważną cechę regionu, jaką jest rozprzestrzenianie się osadnictwa od granic regionu do jego centrum, wzdluz dolin głównych rzek – Pilicy i Warty, a później wzdluz dolin ich dopływów. Rozmieszczenie najstarszych w regionie kościołów romańskich potwierdza słuszność tej tezy, bowiem położone są w dolinach Warty, Pilicy i Bzury.

Specyficzną cechą Łodzi, wyróżniającą ją spośród miast o rozwiniętym przemysle włókienniczym, jest rozwój wielkich kompleksów przemysłowych, zwanych „królestwami fabrycznymi”. W skład królestwa wchodziły zakłady przemysłowe oraz osiedla robotnicze – opis przedstawia królestwo Scheiblera na Księgim Młyńskim. W podręczniku podkreślono rolę Łodzi jako miasta turystycznego, z racji wyjątkowego nagromadzenia fabryk, pałaców fabrykanckich i eklektycznych kamienic z okresu XIX wieku.

Barbara Dziecioł-Kurczoba, Jadwiga Kop, Stanisław Liszewski, Aldona Plucińska, Elżbieta Szkurłat – Moja „mała ojczyzna” Łódź i region Polski Środkowej. Podręcznik do edukacji regionalnej w klasach IV–VI szkoły podstawowej (pod redakcją Elżbiety Szkurłat). Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, 2005

Podręcznik może być wykorzystany na lekcjach różnych przedmiotów szkolnych w klasach IV–VI. Podręcznik przyjazny dla ucznia, jest bardzo starannie wydany. Napisany jest w konwencji podróży: w czasie – tak uczniowie poznają historię i dawne życie mieszkańców – i w terenie – kiedy odbywają wycieczki po Łodzi i regionie

W podręczniku przedstawiono walory przyrodnicze regionu – chronione w parkach krajoznawczych.
Zadanie oznaczone symbolem eko mają zachęcać uczniów do samodzielnego zdobywania wiedzy o regionie.

Historię regionu przedstawiają opowieści o wybranych wydarzeniach.

W podręczniku pokazano zróżnicowanie kultury ludowej w województwie – opisano regiony etnograficzne.
Na ilustracjach pokazano różnice między posłakami masyżnymi w różnych regionach etnograficznych.

Podręcznik zawiera opisy tras wycieczek po Łodzi, aby uczniowie poznali najważniejsze obiekty i cechy miasta, np. styl secesyjny na przykładzie willi Kindermanna.

Podczas wycieczek po regionie uczniowie poznają ważne turystyczne obiekty, np. zabytki budownictwa drewnianego.

KONGRES EDUKACJI GEOGRAFICZNEJ pt. „Społeczna rola edukacji geograficznej w Polsce – dziedzictwo, odpowiedzialność, przyszłość”, Łódź, 14-16.10.2022 r. Kongres finansowany jest ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki w ramach programu „Nauka dla Społeczeństwa”, umowa nr NdS/542984/2021/2022 z dnia 02.05.2022 r.

PREZYDENT.PL

Ministerstwo Edukacji i Nauki

WYDZIAŁ NAUK GEOGRAFICZNYCH Uniwersytet Łódzki

BIBLIOTEKA Uniwersytetu Łódzkiego

Opracowanie merytoryczne: Maria Kucharska, Jadwiga Kop
Opracowanie graficzne: Beata Gamrowska BUŁ

Przyroda – łódzcy autorzy, ciąg dalszy

Blandyna Zajdler – absolwentka kierunku geograficznego w Uniwersytecie Łódzkim. Doradca metodyczny i nauczycielka geografii w szkołach podstawowych i liceum ogólnokształcącym w Łodzi. Autorka około 50. publikacji, w tym poradników metodycznych dla nauczycieli geografii i przyrody. Współautorka podręczników i uczniowskich zeszytów ćwiczeń.

Maria Kucharska, Alina Witek-Nowakowska – „Świat przyrody. Geografia”. Wydawnictwo Zamkor, Kraków, 2012

Elżbieta Błaszczuk, Ewa Kłós, Bogusław Malański, Janina Sygniewicz, Blandyna Zajdler – „Przyroda” Seria podręczników dla szkół podstawowych, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa, 1999–2001

Najważniejsze cechy podręcznika:

- bogata treść merytoryczna, przedstawiana bardzo często w ujęciu problemowym,
- szata graficzna stanowi nie tylko źródło wiedzy, ale jest także wykorzystana do kształtowania różnych typów umiejętności,
- rozdziały podzielone na krótkie podrozdziały o tytułach, najczęściej w formie pytań,
- każdy rozdział zakończony syntezą oraz zestawem pytań i zadań testowych.

Najważniejsze cechy serii podręczników:

- nowoczesne podręczniki o bardzo wyraźnie widocznych funkcjach: badawczej, motywacyjnej, transformacyjnej i samokształceniowej,
- w tekście i na rysunkach sygnalizowane współzależności zachodzące między poszczególnymi elementami przyrody,
- prosty w odbiorze język opisów oraz bogata szata graficzna dostosowane do wieku uczniów,
- wszystkie rozdziały zakończone podsumowaniem, w którym wypunktowano najważniejsze treści,
- zakończeniem każdego podręcznika jest słownik użytych w tekście nowych terminów.

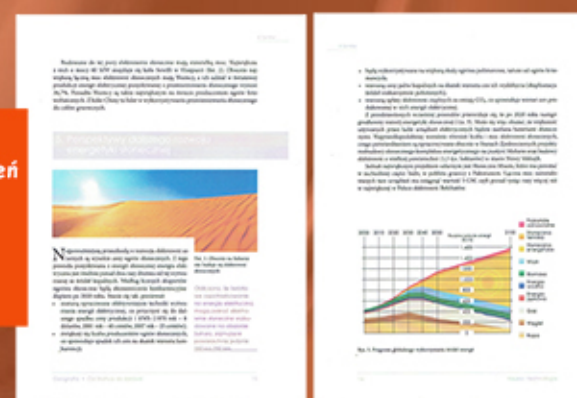

Jednym z celów edukacji przyrodniczej jest ukazywanie współzależności przyczynowo-skutkowych i prawidłowości przyrodniczych

Kolorem czerwonym wyróżniono wszystkie ważne terminy i informacje

Realizacja hasła programowego „Uczeń przedstawia perspektywę rozwoju energetyki słonecznej” została opracowana w następujący sposób

W tekście zielonym paskiem, zaznaczono terminy wyjaśnione w słowniku, na końcu podręcznika

Współzależność między cechami klimatu a naturalną formacją roślinną podkreślają zamieszczone klimatogramy

Przedmiot „Przyroda” ma również uświadomić zagrożenia wynikające z wakacyjnych wyjazdów i podać sposoby zabezpieczania się przed nimi

